

EETTISTÄ KASVATUSTA?

Laadullinen tutkimus urheilulajiliittojen perustason
koulutusmateriaaleista

Kati Pulkkinen

Liikuntapedagogiikan
pro gradu –tutkielma
Syksy 2003
Liikuntakasvatuksen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kati Pulkkinen

Eettistä kasvatusta? Laadullinen tutkimus urheilulajiliittojen perustason
koulutusmateriaaleista

Jyväskylä yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos

Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma, 75 sivua

syksy 2003

Urheilun eettisten arvojen vääristymät ovat vieneet osaltaan lasten ja nuorten urheilua pois raiteiltaan. Noiden lapsiurheilun kieroutumien korjaamiseksi perustettu Nuori Suomi ry. tavoittelee toiminnallaan ”unelmaa hyvästä urheilusta”, jonka avulla lasten ja nuorten urheiluun saataisiin kasvatuksellinen ja eettisesti myönteinen ilmapiiri. Myös yhteiskunnan tuki kohdistuu aiempaa enemmän lapsi- ja nuorisourheilun puolelle.

Tässä tutkimuksessa analysoin yhdeksän eri lajiliiton perustason koulutusmateriaalia. Tutkimustehtävänä on etsiä vastausta siihen, kuinka materiaaleissa käsitellään urheilun kasvattavia vaikutuksia ja ohjaajan roolia. Koska ohjaajalla on mukanaan aina omat arvonsa ja asenteensa, siis oma eettinen näkemyksensä, tutkimuksessa tarkastellaan myös materiaalien eettisiä teemoja. Olen saanut tutkimustehtävän osin Nuori Suomi ry:ltä, jonka tavoitteena on saada näkemys materiaaleista, joiden pohjalta muun muassa jaetaan valtion tulosperusteista määrärahaa. Olen oman tutkimukseni kautta suorittanut materiaaliarviointia ja liittänyt mukaan materiaalien kehittämisehdotuksen, jonka pohjalta voidaan arvioida ja tuottaa tulevaisuudessa koulutusoppaita.

Tutkimusotteeni on laadullinen ja metodina olen soveltanut systemaattista analyysia. Pyrin analysoimaan materiaaleja etsien sieltä tutkimustehtävän mukaisia teemoja. Samalla tutkin tekstejä siten, että haen niistä myös syvempiä merkityksiä ja kestäviä tulkintoja.

Tutkittujen materiaalien taso vaihteli sisällöllisesti. Tutkimustehtävän mukaisia teemoja löytyi ajoittain runsaasti, mutta niiden käsittely ja liittäminen käytäntöön jäi heikoksi. Tyydyttiin siis vain toteamuksiin, eikä konkreettisesti esitetty miten tiettyjä kasvatustavoitteita voitaisiin toteuttaa. Lisäksi Nuori Suomi ry:n ideologiaa oli usein esitetty ilman tarkempaa analysointia siitä, miten se soveltuu oman liiton ja lajin toimintaan.

Tulosten valossa voikin pitää tärkeänä tarkistaa ja tasapuolistaa materiaalien tasoa. Tällä tavoin saadaan yhtenäistettyä lajiliittojen välillä olevaa toimintatapaa ja valmentajakoulutusta. Yhteinen perustason kurssi, joka pohjautuu pelkästään lasten psyykkiseen ja fyysiseen kehitykseen, urheilun etiikkaan ja ohjaajaan toimintaan lisää samalla lajiliittojen välistä yhteistyötä. Materiaaleissa tulee säilyttää tehtäväosiot, joiden kautta ohjaajille suunnataan pohtivia kysymyksiä muun muassa heidän arvomaailmastaan ja tavoitteistaan lasten urheilun suhteen. Urheilutoimintaa toteuttavat aikuiset ovat avainasemassa esimerkkeinä ja tämän tiedostamiseen tulee materiaaleissa paneutua yhä tarkemmin. Samoin fyysisten harjoitusesimerkkien yhteyteen voi lisätä joitakin keskeisiä tavoitteita siitä, mihin kasvatuksellisiin tavoitteisiin tietyillä harjoituksilla voidaan päästä. Edellä mainittujen kehittämisehdotusten kautta oppaiden lukijat saavat enemmän työkaluja käytännön toimintaan, joka näkyy eettisesti myönteisempänä lasten ja nuorten urheilukulttuurina tulevaisuudessa.

avainsanat: etiikka, reilu peli, kasvatusta, ohjaaja/valmentaja, lajiliitto

SISÄLLYS

1 UNELMA HYVÄSTÄ URHEILUSTA	5
2 URHEILU TÄNÄÄN	8
2.1 Erikoistumisesta kaupallisuuteen.....	8
2.2 Katoava yhteisöllisyys	11
2.3 Urheilukulttuurin rakenteelliset muutokset	13
3 MITÄ OVAT ETIIKKA, MORAALI JA ARVOT?	14
3.1 Käsitteiden määrittelyä	14
3.2 Urheilu ja etiikka	15
3.3 Lasten ehdoilla?	16
3.4 Mitä on reilu peli?.....	17
4 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT	19
4.1 Tutkimusaineisto.....	19
4.2 Aineiston rajaus ja tutkimustehtävän asettelu.....	20
4.3 Laadullinen tutkimusote	22
4.4 Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina.....	23
4.5 Aineiston analysointi ja käsittely.....	25
4.6 Tutkimuksen luotettavuus	27
5 URHEILU JA KASVATUS	30
5.1 Mitä kasvatus on?	30
5.2 Tutkimustuloksia taulukkoina	31
5.3.1 Urheilu kasvatusvälineenä	35
5.3.2 Vastuullisuus ja yhteistoiminta.....	38
5.3.3 Etiikan ja moraalin teemat	40
5.3.4 Vuorovaikutuksen merkitys	45
5.3.5 Itsenäisyys ja omatoimisuus	49

6 OHJAAJAN ROOLI.....	51
6.1 Valmentajan monet roolit	51
6.2 Esimerkin suuri voima.....	56
6.3 Ohjaajan arvot ja filosofia	58
7 POHDINTAA	62
KEHITTÄMISEHDOTUKSET MATERIAALEIHIN:.....	69
LÄHTEET	70

1 UNELMA HYVÄSTÄ URHEILUSTA

Suomalaisen urheilun arvomaailmasta on riittänyt keskusteltavaa sekä virallisella tasolla että kahvipöytäkeskusteluissakin. Dopingin lisäksi monet muut urheiluun liittyvät lieveilmiöt ovat aikaansaaneet useita seminaareja, komiteamietintöjä, lautakuntia, lehtiartikkeleita ja kirjoja. Tämän päivän urheilu on loitontunut siitä vuosisatojen takaisesta idealismista, jonka mukaan urheilun katsottiin fysiikan lisäksi kasvattavan henkistä luonteenlujuutta ja sivistystä. Urheilun kielteiset piirteet ovat heittäneet varjonsa myös lasten ja nuorten urheiluun. Aikuisten mittasuhteiden mukaan luodut urheilun puitteet ovat muokanneet lasten urheilusta varsin suorituskeskeisen ja itse lapsi – liikkuja – on unohdettu.

Toimenpiteet lasten ja nuorten liikuntakulttuurin tervehdyttämiseksi on aloitettu. Yhdeksi ratkaisuksi perustettiin 1990-luvun alkupuolella Nuori Suomi-järjestö, jonka tehtävänä on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia liikunnan ja urheilun avulla. Tulevaisuuden tavoitteet lapsiurheilussa eivät ole suorituskeskeisiä vaan uudenlainen toimintakulttuuri pyrkii antamaan kokonaisvaltaisia, myönteisiä kokemuksia liikunnasta ja urheilusta. Näiden kokemusten kautta toivotaan liikunnallisen elämäntavan jatkuvan aikuisiälläkin. Oman järjestön lisäksi lasten ja nuorten urheilu on huomioitu jaettaessa erilaisia määrärahoja ja avustuksia, jotka kohdistuvat yhä enemmän kyseisen sektorin toimintaan.

Jotta lasten ja nuorten urheilu voidaan turvata tulevaisuudessa, on kohdistettava huomio myös siihen materiaalitarjontaan, jonka avulla ohjaajia koulutetaan. Analysoin tässä tutkimuksessa yhdeksän eri lajiliiton perustason (I-taso) koulutusmateriaalia. Tutkimusotteeni on laadullinen ja metodina sovellan systemaattista analyysia. Näkökulmani on perussävyltään ”eettinen”, eli tarkastelen materiaaleista teemoja, joiden kautta voidaan edistää lasten ja nuorten urheilua eettisesti myönteiseen suuntaan. Pyrin antamaan vastauksen siihen, kuinka nämä liitot ovat omissa materiaaleissaan käsitelleet urheilun kasvatuksellisia teemoja ja sitä kautta edistäneet uudenlaisen lasten ja nuorten urheilukulttuurin syntymistä. Tutkimuksen johtopäätöksiin pohjautuen luon myös ehdotuksen koulutusmateriaalien suunnittelijoille siitä, mitä ja miten näitä lasten ja nuorten urheilua edistäviä aihe-alueita tulisi käsitellä materiaaleissa.

Eettinen näkökulma tarkoittaa tutkimuksessani urheilun kasvattavan vaikutuksen ja ohjaajan toimintaan liittyvien aihe-alueiden analysointia. Tutkimuksen teoreettiseen taustaan tutustuessani, havaitsin urheilun sisältävän monia kasvatuksellisia tilanteita. Ohjaaja on keskeinen tekijä näissä kasvatustilanteissa, koska hän pystyy sekä oman että yhteiskunnan etiikan mukaisten ratkaisujen kautta toteuttamaan kasvatustavoitteita urheilussa. Tätä kautta yhdistyvät tutkimuksessani siis käsitteet etiikka, kasvatustavoitteet ja ohjaajan toiminta.

Tutkimuksessani teoreettinen tausta eli kirjallisuus ja tutkimustulokset kulkevat sekä itsenäisinä että yhdistettyinä lukuina. Luvut kaksi ja kolme käsittelevät urheilun nykytilaa, arvomaailmaa ja syitä, jotka ovat johtaneet nykyiseen urheilukulttuuriin. Osuus on samalla pohjustus koko työlle ja se pyrkii antamaan lukijalle näkemyksen siitä, miksi nykypäivän urheilussa tarvitaan keskustelua eettisistä arvoista. Yhtälailla on mielestäni pohdittava syytä, miksi ylipäätään ollaan tilanteessa, jossa lasten ja nuorten urheilu tarvitsee toimintansa perustaksi eettisiä linjauksia. On siis tiedettävä koordinaatit, joihin voi peilata myös lasten urheilua.

Koska etiikka on tutkimukseni keskeinen käsite, vaatii se myös määrittelyä. Samoin urheilun ja etiikan suhde vaativat tarkennusta. Luvussa kolme käsittelevän etiikkaa ja moraalia paitsi itsenäisinä määreinä, myös urheilun kautta: miten ne esiintyvät urheilussa ja mihin suuntaan ollaan menossa? Luvussa kaksi käsitelty urheilun arvomaailman nykytilan tarkastelu on lähellä tätä, mutta pyrin nostamaan esille uusia näkökulmia ja käsittelevän urheilussa paljon käytettyä käsitettä ”reilu peli.”

Luku neljä käsittelee tutkimusmenetelmää ja -aineistoa. Käyn läpi aineiston ja sen rajaamiseen liittyviä tekijöitä. Luvussa esittelen käyttämäni metodin, laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä sekä tutkimuksen luotettavuuden arviointia.

Luvun viisi alussa olen esittänyt taulukkojen muodossa tutkimukseni keskeiset tulokset. Niiden kautta lukijalle hahmottuu kokonaiskuva tutkimuksessa käytettyjen materiaalien sisällöstä. Tarkoitukseni on kyseisellä ratkaisulla johdattaa lukija syvemmälle analysoimaani tekstiin, joka esimerkkeineen on lukujen viisi ja kuusi pääsisältö. Luvuissa viisi ja kuusi olen yhdistänyt kirjallisuuteen pohjautuvan teoreettisen osuuden tutkimustuloksiin. Käyn läpi keskeisiä käsitteitä ja siirryn niiden

kautta tutkimustulosten raportointiin. Teoria ja tulokset kulkevat näin ollen toisiaan täydentäen. Tämän rakenteellisen ratkaisun haluan esittää lukuohjeeksikin: kyseessä ei ole vahinko vaan harkittu tapa yhdistää tulokset ja tutkimuksen teoreettinen osuus.

Pohdinnan keskeinen tehtävä on koota yhteen tutkimukseni tärkeimmät kulmakivet. Päätän tutkimukseni koulutusmateriaalien kehittämisehdotuksiin. Olen käsitellyt aiheita pohdinnassa laajemmin, mutta haluan tuoda ne tiivistetysti esille. Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite, ”arvoituksen ratkaiseminen” päättää siten työni.

Laadullinen tutkimusote on mahdollistanut myös erilaisen kirjallisen raportoinnin tutkimustuloksista. Sitaateissa olevat, muusta tekstistä erotetut ja kursorisesti kirjoitetut osat ovat suoria lainauksia tutkimusaineistosta, joilla tarjoan lukijalle mahdollisuuden omiin tulkintoihin teksteistä. Vahvimmin laadullinen ote näkyy kuitenkin omina, henkilökohtaisina kokemuksina entisenä aktiivi-maastohiihtäjänä. Tutkimuksessani nämä näkyvät pienemmällä tekstifontilla ja tiheämmällä rivivälillä kirjoitettuina sekä muusta tekstistä eroteltuina kappaleina.

Koska tutkimuksen luonne mahdollisti ja jopa luotettavuuden kannalta vaatikin, tämäntyylisen oman taustan ”auki kirjoittamista”, en epäröinyt tuoda esille omia tuntemuksiani hiihtouraltani. Olen tietystä mielessä suomalaisen urheilujärjestelmän tuote, jonka tie vei pienen maaseutuseuran kisoista piirivalmennukseen ja sieltä nuorten maajoukkueen kautta aikuisten A-maajoukkueeseen. Etenin siis portaikossa systemaattisesti kokiin niin menestyksen kuin fyysisen ja psyykkisen loppuun palamisen. Ironista on ehkä se, että eräs lapsuuden idolini, jolta jonotin aikoinaan nimikirjoituksia, oli myös aikuisena maajoukkuekaverini. Myöhemmin hän oli yksi Lahden MM-hiihtojen kärjyneistä urheilijoista. Näin ollen oma lapsuuden aikainen ”unelmani hyvästä urheilusta” on kokenut ja nähnyt urallani sekä leveämpää että kapeampaa latua. Tällä hetkellä olen mukana niin ryhmä- kuin henkilökohtaisellakin tasolla hiihtovalmentajana. Tämä näköalapaikka tuo osaltaan tutkimukseeni lisää käytännöstä kumpuavia tietoja ja näkemyksiä.

2 URHEILU TÄNÄÄN

2.1 Erikoistumisesta kaupallisuuteen

Urheilun sanotaan ilmentävän aikansa yhteiskuntaa. Arvot, taloudelliset tekijät ja yleinen kulttuurin muutos heijastuvat urheiluun tavalla tai toisella. Raha ja taloudelliset intressit sanelevat urheiluun omat ehtonsa. Unohtaa ei sovi myöskään yleisiä yhteiskunnan rakenteellisia muutoksia: työelämän kiivastahtisuutta, tehokkuuden ihannoitua tai palkkatasojen eriarvoisuutta. Tämä muutos näkyy urheilussa lisääntyneinä sääntöinä, dopingrikkomuksina ja varsinkin kahtiajakautuneina sponsorimarkkoina.

Urheilun toimintakentän pirstoutuminen on näkyvä osa koko yhteiskunnan ja kulttuurin tasolla tapahtuvasta segmentoitumisesta. Urheilussa kehitys eriytymisen suuntaan on ollut nopeaa ja jatkuu edelleen. (Kotkavirta 2002.) Järjestötasolla erikoistuminen näkyy urheiluseurojen muuttumisena yleisseuroista erikoisseuroiksi, joissa voi harrastaa vain yhtä lajia. Samoin lajiliittojen määrä on kasvanut tasaisesti (Heikkala 1998, 17). Tämä kehitys saattaa kertoa nykyisin vallalla olevasta kaikinpuolisesta tehokkuuden ihannoinnista. Kun työ ja tekeminen jaetaan pieniin osiin siitä saadaan suuremmalla todennäköisyydellä enemmän hyötyä ja tulosta. Jos lapsi aloittaa urheiluharrastuksen varhain, se takaa todennäköisesti paremman kehittymisen omassa lajissa.

Ilmeisesti myös organisaatiotasolla pyritään tehokkuuden maksimointiin keskittymällä vain yhden lajin ympärille. Jos keskitytään yhteen lajiin, tuleeko tulosta pitkällä tähtäimellä? Kapealle sektorille keskittymällä saattaa kokonaisuus hävitä helpommin ja yhteistyö eri lajien välillä olla vähäisempää. Yleisseuroissa sen sijaan vuorovaikutus lajien välillä on väistämätöntä ja harrastaminen helpompaa: yhdellä jäsenmaksulla saa todennäköisesti kokeilla seuran toimialaan kuuluvia lajeja ja valita niistä myöhemmin mieluisimman. Uskon myös, että lasten liikunnassa painotettu monipuolisuus säilyy paremmin yleisseurojen toiminnan myötä.

Lapsuudesta saakka edustamani urheiluseura on tyypillinen maaseutupaikojen yleisseura. Vetäjät ovat vaihtuneet ja toimintakin osin vähentynyt. Merkittävin ja tärkein asia on itselleni urheilijana ja nykyisin kuntoilijana ollut seuran henki. En usko, että pystyn mistään muualta tavoittamaan

samanlaista toimintatarmaa, yhteenkuuluvaisuutta ja tukea, jota olen tästä seurasta saanut. Pienellä paikkakunnalla saadaan vähäinenkin väkimäärä talkoisiin, viimeisimpänä ponnistuksena seura oli järjestämässä Jukolan Viestiä. Nuorempana keräsimme talkoita tehden rahaa lumileirille: jotkut tekivät aurausviittoa, toiset keräsivät kiinankaaleja paikallisesta viljelijältä tuntitaksalla. Kasvattavaa ja opettavaista.

Toinen merkittävä muutos on se, että nykyään tarvitaan jokin organisaatio takaamaan päivittäinen liikunta- tai urheiluanos. Selvimmin tämä näkyy lasten ja nuorten kohdalla. Koski (2000, 41) on todennut Nurmelaan ja Pehkoseen (1998) viitaten, että reilu kolmannes 3-18 vuotiaista lapsista harrastaa liikuntaa urheiluseurassa. Organisoidun liikunnan lisääntymisestä kertoo myös se, että liikunta- ja urheiluseuroja on rekisteröity 1990-94 välisenä aikana yhdessä erilaisten vapaa-aika ja harrastusyhdistysten kanssa noin 40 % niiden kokonaismäärästä (Siisiäinen 1996, Heikkalan 1998, 16 mukaan). Omaehtoinen ruumiinkulttuuri etenkin lasten liikunnassa ja urheilussa on näin ollen vähenemässä. Pikku pilttejä ei juurikaan näe pelailemassa katukiekkoa tai pitämässä oman pihan olympialaisia. Lapset eivät nykyisin mene hyppäämään huvikseen pituutta, puhumattakaan koulumatkojen kulkemisesta lihasvoiman avulla. Yhteiskunta on toki muuttunut: taloyhtiöt kieltänevät ylimääräisen metelöinnin, liikenne on vilkastunut ja samalla muuttunut vaaralliseksi. Näistä muutoksista huolimatta liikkumattomuuden syynä lienee kansakunnan tasolla yleistynyt mukavuudenhalu, johon me aikuiset olemme kantaneet kortemme kekoon olemalla esimerkkejä ja suostumalla ostamaan organisoitua urheilua.

Sekä Kotkavirta (2002) ja Vikström (2000, 31) ovat sitä mieltä, että kaupallisuudesta on tullut urheilun arvo ja ajattelutapa. Vikströmin mielestä kaupallisuus on urheilun suurimpia uhkatekijöitä. Hän pohtii myös sitä, miksi tuloksista puhuttaessa nähdään vain mitalit eikä liikunnallista elämäntapaa pidetä yhtä tuloksekkaana. Urheilu ei ole pelkkää moralisointia säännöistä, vaan siihen kuuluu myös päämääriä ja arvoja, jopa kysymyksiä kaiken tarkoituksesta. Urheilun kautta yksilö voi koetella rajojaan, toteuttaa itseään ja leikkiä. Vikström käyttääkin termiä ”eettinen tulosvastuu” puhuessaan valmentajien vastuusta suhteessa sekä nuoriin että heidän vanhempiansa. Myös urheilutähdillä on oma vastuunsa esikuvina. (Vikström 2001, 31.)

Kaupallisuus on mielestäni yhteydessä myös aiemmin mainittuun erikoistumiseen. Urheilu ja urheilijat ovat nykyään tuotteita ja suuret ansiot liitetään helposti tiettyihin rahakkaisiin lajeihin. Formula-kisoissa tai NHL-jäillä maksettavat palkkiot ovat niin

mittavia, että väkisinkin moni pikkupoika unelmoi urasta seuraavana kansainvälisenä tähtenä. Varhain aloitetun valmentautumisen ja erikoistumisen uskotaan viitoittavan tien tähtiin. Oravanpyörä on valmis ja urheilun tuomat muut huippuhetket ja kasvatuksellisuus jäävät helposti jalkoihin. Valmentajalegenda Alpo Suhonen (2002, 129) on kommentoinut junioriurheilun tilaa seuraavasti:

”Suurin palvelus junioriurheilulle tehtäisiin, mikäli lopetettaisiin kaikki puheet ammatillisuuteen tähtäämisestä ja yhdistäisimme urheilemisen normaalielämään, koulunkäyntiin ja työntekoon. Ei elettäisi elämää, jossa nuori harjoittelee 2-3 kertaa päivässä ja roikkuu loppuajan hallilla flipperin kyljessä.”

Suhonen on nähnyt rahakkaita jääkiekkokaukaloita, SM-liigaa ja tietäneen sen bisneksen, joka urheilussa pyörii. Hän pystyy kyseenalaistamaan tuon maailman ja osaltaan edistämään uudenlaista nuorten urheilukulttuuria. Suhosen kaltaisia toisinajattelijoita tarvittaisiin kuitenkin ammatillisurheiluun enemmän, jotta toimintakulttuuriin saataisiin todellisia muutoksia aikaiseksi.

Kaupallisuuden ja erikoistumisen liittää yhteen kilpaurheilun totalistumisen käsite. Heinilän (2001) mukaan urheilijoiden ammattimaisuuden lisääminen palkkioineen ja julkisine tukineen, niin rahallisesti kuin erilaisten koulutus-, valmentautumis- ja tutkimuskeskustenkin kautta, on osa tätä totalistumista. Jatkuva kilpailun lisääminen ja paremmuuden tavoittelu ohjaa sekä yksityisen että yhteiskunnan julkisen sektorin tukemaan huippu-urheilun menestystä. Rahavirrat kasvavat, urheilu ja urheilija tuotteistuvat yhä enemmän ja enemmän. (Heinilä 2001, 121.)

Rahan merkitystä urheilun ja nimenomaisesti huippu-urheilun oravanpyörässä on turha kiistää. Urheilijalle kohdistetaan suoraa tai välillistä rahallista tukea monen järjestelmän kautta. Yhteiskunta tarjoaa auttavan kätensä esimerkiksi erilaisten urheilulukiojärjestelmien kautta, joissa urheilijoiden on ainakin täysi-ikäisyyden kynnykselle asti helppo harjoitella – urheilun ehdoilla. Kaikki elämän alueet muovataan urheilun kautta ja palvelemaan menestystä urheilijana. Tämä ei mielestäni aina ole hyvä asia, koska nuori tottuu liian ”hyvään ja helppoon elämään”: kaikki harjoittelupaikat ovat lähellä, ja opiskelun voi rytmittää urheilun mukaan. Lisäksi, jos nuori asuu vaikkapa opiskelija-asuntolassa, ympärillä on yleensä vain nuoresta urheilijana kiinnostuneita henkilöitä. Kosketus todelliseen maailmaan

saattaa kadota ja lukion loputtua voi paluu arkeen olla varsin kova. Harjoittelua alkavatkin rytmittää työt tai tiukempi opiskelu, eikä työnantaja ole välttämättä kovin kiinnostunut harjoitusajoista tai maitohapoista.

Totalistumisen tunnusmerkki lienee myös yksilön tai joukkueen ympärille kerättävä ammattilaisten joukko, joiden toimenkuvat vaihtelevat managerin, hierojan, fysioterapeutin ja lääkärin kautta ravintoterapeuttiin. Unohtaa ei myöskään sovi psykologia ja imagokouluttajaa, koska kyseessä on tuotteistettu urheilija, jonka on myytävä hyvin. Viimeistään tällaisen tukijoukon ympärillä kasvatusarvot ja leikinomaisuus katoavat urheilusta.

Oma urani Suomen hiihtoliiton maajoukkueen jäsenenä kesti kuutisen vuotta. En muista, että olisimme kertaakaan käyneet ryhmässä arvokeskustelua tai yleensäkin pohdintaa siitä, miksi urheilemme ja mitkä ovat tavoitteemme muualla elämässä? Ammattimaistuminen alkoi hivuttautua nuorten maajoukkueeseen ja lukion jälkeen yhä harvempi hakeutui opiskelemaan. Kesätoitakään ei voinut tehdä, koska leirit sotkivat mahdollista työntekoa ja palautuminen harjoituksista kärsi... Enemmän tämä täysipäiväinen harjoittelu lisääntyi kuitenkin aikuisissa. Myös tukihenkilöiden määrä lisääntyi. Tietyllä tavalla tämä myös sokaistutti minut urheilijana ja huomaamatta omasta kehosta, tunteuksista ja omasta aikataulusta tuli liian orjuuttava. Kaiken tekemisen tavoitteena oli henkilökohtainen hyvinvointi ja oman kunnon kehittyminen. En voi sanoa olleeni itsekäs ryhmän jäsen, mutta enemmän se näkyi perhepiirissä, jossa harjoittelu rytmitti muuta tekemistä ja osallistumista. Menestyminen ruokki suppeakatseisuuttani, eikä sitä helpottanut persoonallisuuden piirteenä täydellisyys tavoittelu niissä asioissa, jotka koin tärkeiksi. Ehkä myös ammattimaisuutta ihannoinut yleinen ajatusmalli vahvisti omaa totaalista tekemistä enkä itse kyseenalaistanut sitä, olisiko sittenkin voinut heti hakea kunnolla johonkin haluamaani opiskelupaikkaan. Kävin joitakin satunnaisia avoimen yliopiston kursseja, koska ahdistus kasvoi parin ”ammattilaisvuoden” jälkeen liian suureksi. En ollut elämäni tyytyväinen pelkästään urheilijana. Halusin myös jotain henkistä sisältöä ja ajateltavaa, sivistystä.

2.2 Katoava yhteisöllisyys

Allardt (2000, 24) ja Kotkavirta (2002) pohtivat urheiluun liittyvän vahvan yhteisöllisyyden katoamista. Allardtin (2000) mielestä tämä aiheuttaa sen, että eettiset arvot muovautuvat uudelleen. Urheilijat elävät nykyään ilman sosiaalista kiinnittymistä ympäristöön, josta aiheutuu moraalisen ja eettisen kontrollin hiipuminen. Yksilöllä ei ole yhteisön arvoja, rutiineja tai sääntöjä vaan hän siirtyy paikasta toiseen esimerkiksi taloudellisten seikkojen takia. Eettisten arvojen ja sääntöjen on kiinnityttävä ihmisen luonnolliseen sosiaaliseen ympäristöön. Sen vuoksi olisi pohdittava, millaisia olisivat ne ryhmät, jotka tätä yhteisöllisyyttä ylläpitävät. (Allardt 2000, 24.)

On totta, että vahva yhteisö kontrolloi itse itseään, mutta joskus nämä yhteisöt voivat natista liitoksistaan. Eettisesti arveluttavia yhteisöllisyyden piirteitä oli mielestäni havaittavissa Lahden MM-kisojen suomalaiskäryissä. Myös monet viime vuosina tapahtuneet ”tallikäryt” kansainvälisissä pyöräilykilpailuissa saattavat luoda mielikuvia siitä, että myös väärällä tavalla sosiaalistavaa yhteisöllisyyttä on olemassa. Pienten yhteisöjen sisään syntyy vielä pienempiä yhteisöjä, joiden toimet eivät aina kestä päivänvaloa.

Aikuisten maajoukkueessa ollessani muotoutui hiihtokansan keskuudessa käsite ”karpaasi”. Tämän nimen alle menestyneet mieshiihtäjät perustivat myös osakeyhtiön. Suksivoiteiden ja sinapin välillä liikkuneet myyntiartikkelit kertovat kaupallisuuden ja bisneksen lisäksi vahvasta yhteisöllisyydestä. Pienen maajoukkueen sisällä oli vielä pienempi yhteisö ja oman firman hattu keikkui päässä virallisilla leireillä lehdistön ollessa paikalla. Tästä eivät kaikki hiihtoliiton herrat pitäneet. Yksittäisen urheilijan kulut olivat vuoden leirityksistä melkoiset ja liitolla oli vielä tuolloin tukijoita, jotka halusivat näkyvyyttä. Menestyneitä urheilijoita oli toisaalta hankala kieltää toimimasta omien ehtojen mukaisesti, mutta toisaalta liittokin oli heihin panostanut. Olisiko silloin urheilijan täytynyt olla lojaali liitolle?

Heinilä (2001, 24) puolestaan näkee yksilön voitontavoittelun ja menestymisen olevan yhtenä syynä siihen, että yhteisen hyvinvoinnin eteen ei enää olla valmiita tekemään töitä. Mielestäni tämä piirre on havaittavissa yhteiskunnan rakenteissa laajemminkin. Paljon puhuttu lasten ja nuorten pahoinvointi ja lisääntyvä masennuslääkkeiden käyttö aikuisilla, voivat olla oire siitä yksinäisyydestä, johon nyky-yhteiskunta ajaa ihmiset. Työ, ura ja tuottavuus määrittävät elämää yhä enemmän. Kuinka yhteiselle hyvinvoinnille ja sen edistämiselle voi löytyä aikaa, jos sitä ei löydy edes omalle perheelle ja lähimmille ystäville? Joillekin tämä urasuuntautuneisuus on pakko toimeentulon turvaamiseksi, toisille taas itse valittu elämäntapa. Kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen ystävien ja sukulaisten välillä ovat korvanneet sähköpostit ja tekstiviestit. Toisen ihmisen ääntä ja todellisia tunnetiloja ei tarvitse tietää – senkin ajan voi käyttää tehokkaasti itsen keskittyen.

Urheilussa tämä yksilöllisyyden problematiikka näkyy muun muassa siten, että urheilijoilta vaaditaan joissakin lajiliitoissa valmentautumissopimukset. Olen tällä hetkellä toisena valmentajana eräässä Suomen Hiihtoliiton nuorten ryhmässä, jossa osallistumisen edellytys on sopimuksen allekirjoittaminen. Sääntö on tullut ehdottomaksi viimeisimmän doping-käryn myötä, jossa yhden urheilijan takia maastohiihto menetti opetusministeriön jakamaa rahaa huomattavan summan. Näissä sopimuksissa velvoitetaan yksilö toimimaan yhteisön sääntöjen mukaisesti, käymään

leireillä ja vastaamaan mahdollisista aiheuttamistaan kuluista jäädessään kiinni dopingista. Urheilun lisääntyvä normittaminen ulottuu näin ollen myös yksilöiden välisiin suhteisiin ja toimimiseen leiri- ja kilpailumatkoilla. Yksilöllisyys on mennyt liian pitkälle ja sitä halutaan kahlita – tosin jälleen sääntöihin tukeutumalla.

2.3 Urheilukulttuurin rakenteelliset muutokset

TUL ja SVUL – kaksi suurta ja mahtavaa. Oman urani alku sijoittui 1980-luvun alkuun ja muistan hyvin, kuinka meille lapsille tehtiin selväksi urheilun poliittinen puoli. Maanviljelijäperheen kuopuksena olen saanut keskustapuolueen oikeistolaisuuteen kallellaan olevan aatetaustan. Epäpoliittisuudestani huolimatta monissa kunnan järjestämissä kisoissa ja etenkin kuntien välisten viestien karsinnoissa, tämän TUL ja SVUL asetelman pystyi kuitenkin aistimaan. Kerran pitäjämme vasemmistolaisseuran, ja samalla kunnan, paras ikämieshiihtäjä kieltäytyi kunnan viestistä, jollei rajamailla ollut valinta erään naisihiihtäjän puolesta olisi kääntynyt heidän edukseen. En muista kuinka tilanne ratkesi, mutta se kertonee jotain vielä tuolloin vallalla olleesta hengestä. Emme lapsina juurikaan ymmärtäneet oikeistosta ja vasemmistosta mitään, mutta juhlaan oli aihetta, jos päihitti TUL:n urheilijan kisoissa. Ainakin aikuisten mielestä...

Yhteiskunnan muuttumisen myötä myös urheilun järjestökenttä on muuttunut 1990-luvulla huomattavasti. Vuonna 1993 siirryttiin Suomessa yhden keskusjärjestön malliin ja perustettiin Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU), joka profiloitui palvelu-, yhteistyö- ja edunvalvonta-organisaatioksi. Sen tavoitteena on tuottaa yhdessä toimialajärjestöjen kanssa sellaisia palveluja, joiden kautta aluejärjestöt, lajiliitot ja seurat voivat toteuttaa toimintaansa. Yksi näistä keskeisistä toimialoista on lasten ja nuorten liikunta, jonka toiminnasta vastaa Nuori Suomi. (Heikkala 1998, 12-17.)

Lasten ja nuorten liikunnan nostaminen yhdeksi keskeiseksi toimialaksi kertoo siitä muutoksesta, jota yleinen urheilukulttuuri elää Suomessa. Oman järjestön perustaminen lasten ja nuorten liikunnan ja urheilun turvaamiseksi on osa erikoistumista, mutta toisaalta se kertoo arvojen muutoksesta. Parhaiten tämä näkyy jaettaessa rahaa järjestöille; lapsiin ja nuoriin kohdistuvan toiminnan osuutta painotetaan 50 % verran, huippu-urheilun ja aikuisten kuntoliikunnan jakaessa toisen puolikkaan (Heikkala 1998, 56). Myös seuratoiminnassa painotus on lasten ja nuorten liikunnassa. Toivottavaa olisi, että saadut rahat käytettäisiin järkevästi ja mahdollisimman laaja-alaisesti seuratyössä, eettisiin pelisääntöihin tukeutuen.

3 MITÄ OVAT ETIIKKA, MORAALI JA ARVOT?

3.1 Käsitteiden määrittelyä

Kotkavirta (2002) määrittelee etiikan ja moraalin suhdetta siten, että moraaliksi itsessään on yksilön käsitys moraalisesti hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä käsityksestä tai vakaumuksesta. Etiikka on puolestaan moraalisiin kohdistuvaa kysymistä, pohtimista ja reflektiota. Hän jatkaa, että puhuttaessa moraalista arvoista ja normeista puhumme hyvästä elämästä. Tämä ”hyvä elämä” on muuttunut nyky-yhteiskunnassa yksilön omaksi asiaksi ja vastaavasti moraaliset arvot ja normit säätelevät yksilön mahdollisuuksia toteuttaa hyvää elämää. Moraali vapauttaa ja mahdollistaa itsensä toteuttamiseen ja viime kädessä se on yksilön omantunnon ja luonteen asia. Moraalisen rikkomuksen jälkeen seuraa häpeä ja syyllisyys, ei konkreettinen sanktio. Modernissa yhteiskunnassa myös moraalin ja etiikan pohdinta ovat jatkuvassa muutostilassa. Perinteiset arvot eivät ohjaile valintoja, eikä esimerkiksi kirkko ole itsestään selvä ”moraalin vartija.” Yksilöllistymisen myötä myös moraaliset ja eettiset kysymykset ovat tulleet henkilökohtaisiksi. (Kotkavirta 2002.)

Seppänen (1985, 71) kuvailee moraalista ja etiikkaa niiksi säännöiksi ja periaatteiksi, joita ihmiset noudattavat - tai heidän pitäisi noudattaa - omassa elämässään ja suhteissaan muihin ihmisiin. Hän ei siis lähde erittelemään näiden kahden käsitteen suhdetta toisiinsa. Sen sijaan Airaksinen (1993) keskittyy etiikan määrittelyyn ja kirjoittaa, että etiikan yhteydessä on puhuttava yksilön oikeuksista, velvollisuuksista, oikeasta toiminnasta, hyvästä ja hyveistä. Näin ollen etiikka on ihmisen yritys elää paremmin ilman itsekkyyttä, lyhytnäköiset ja epäsuotuisten olojen tuottamat ongelmat voittaen. (Airaksinen 1993, 22-23.) Samoilla linjoilla on myös Veenkivi (1998), jonka runollisempi tulkinta pitää eettisyyttä sydämen logiikkana, joka kasvaa ja voimistuu ihmisessä sisäisen kokemisen kautta. Se on myös sisäistä puhetta siitä, miten tulisi elää ja miten kohdata toinen ihminen. (Veenkivi 1998, 181.)

Airaksinen (1993, 19) jatkaa pohdintaansa laajentaen näkemystään etiikan ja arvokeskustelun suhteesta. Hän näkee, että etiikka on eräänlainen arvokeskustelun väline. Erona arvokeskustelussa ja etiikassa on kuitenkin se, että ”edellinen on intuitiivista, jälkimmäinen kriittistä” (Airaksinen, 1993, 21). Hiltunen & Karvinen

(1991, 41) puolestaan näkevät arvot merkityksinä, joita annamme erilaisille asioille. Arvot suuntaavat siis toimintaamme ja ajatuksiamme.

3.2 Urheilu ja etiikka

Itkosen (1996) mukaan urheilun ja liikunnan on katsottu edustavan kaikkea hyvää. Reippauden, rehtyden, raittiuden, sankaruuden ja uhrautumisen arvot ovat osa sitä kertomusta, jonka varaan urheilua on rakennettu. Urheilujärjestelmän itsensä tuottamat ihanteet ovat saaneet kannatusta myös muilta tahoilta. (Itkonen, 418.)

Urheilun ja voittamisen eteen olla valmiita tekemään nykypäivänä mitä tahansa (Heinilä 2001, 155; Arnold 1997, 23). Sallivuuden moraalin kautta yhteisten pelisääntöjen rikkomisesta on aiheutunut sääntömäärän lisääntyminen (Heinilä 2001, 155). Sääntöjen ongelmallisuutta pohtii myös Itkonen. Hänen mielestään nykyisin ei pystytä rakentamaan eettisesti kestäviä pelisääntöjä ja niiden rikkomisen puolestaan johtaa uusiin sääntöihin. Itkonen kyseenalaistaa myös erilaisten toimikuntien kannanottojen hyödyn, koska linkki eettisten ohjelmien laatijoiden ja kenttätason toimijoiden välillä ei aina toimi. Tämä lienee valitettavasti liian usein todellisuutta, koska usein erilaiset kehittämisohjelmat muotoutuvat vasta sitten, kun ”vahinko” on jo tapahtunut. Esimerkiksi Lahden MM-kisojen jälkitunnelmissa Hiihtoliitossa aloitettiin tehostettu anti doping –työ. Se vaati kuitenkin kuusi doping-käryä, menetetyn valtion tuen ja leiman otsaan myös muille urheilijoille. Tietynlainen moraalikasvatus olisikin huomioitava jo organisaatioiden toimintaohjelmissa, joissa tulisi olla suunnitelmia kuinka sitä voisi edistää myönteiseen suuntaan (Shields & Bredemeier 1995, 222-225; Heinilä 2001, 157-158).

Heinilä (1974) teki kolme vuosikymmentä sitten tutkimusta reilun pelin käsitteistä urheilijoilla. Alustavina tutkimushavaintoina selvisi tuolloin, että urheilijoiden keskuudessa vallitsee eriäviä mielipiteitä siitä, mikä on hyväksyttävää reilua peliä. Näiden erojen hän katsoi syntyneen menestystavoitteiden lisääntymisestä ja kilpaurheilun vaatimustason noususta. (Heinilä 1974, 130.) Tutkimustulokset eivät sinällään yllätä, mutta tärkeintä lienee tarkastella sitä ajanjaksoa, joka on kulunut tuosta tutkimuksesta. Urheilukulttuuri ei ole tiedosta huolimatta edennyt ainakaan

parempaan suuntaan. Jos tutkimus toistettaisiin, olisivat erot kenties selvempiä. Jokohan olisi aika kääntää uusi sivu?

3.3 Lasten ehdoilla?

Urheilun eettisillä arvoilla on edelleen suuri merkitys lasten liikunnan kannalta. Aikuiset muodostavat omat mielikuvansa urheilusta ja päättävät sen, kannattaako lasta viedä urheilun pariin (Seppänen 1985, 73). Urheilun julkisuuskuvan markkina-arvo vanhempien silmin katsottuna lienee yksi keskeisimmistä seikoista niissä tilanteissa, joissa ratkaistaan lasten harrastusvaihtoehtoja. Jos urheilu ryvettyy mediassa lisää tai joidenkin lajien kielteisiä piirteitä ei saada kuriin, voi käydä jopa niin, että vanhemmat eivät näe järkeväksi tuoda lastansa istumaan vaihtopenkille. On toki mahdollista, että Matit ja Maijat valjastetaan jo nuorina tavoittelemaan menestystä – hinnalla millä hyvänsä.

Lasten urheilussa tärkein kysymys lienee se, kenen ehdoilla urheilua perheessä harrastetaan. Pekkarisen (1989) mielestä urheilun hyvät ja kasvattavat arvot kyseenalaistuvat, koska urheilu on mitoitettu liikaa aikuisten kautta. Vanhempien tai valmentajien taholta saattaa tulla voittamisen paineita ja kannustusta pieneen vilppiin, joka on sallittua, ”jos sitä ei nähdä”. Etenkin lasten kilpailutoiminnassa mukaillaan liiaksi aikuisten maailmaa voittoineen ja unohdetaan se, että lapselle pelkkä osallistuminen saattaa olla tärkeää. (Pekkarinen 1989, 71.)

Aikuisten vaikutusta pohtii myös Telama (1991), jonka mielestä puhuttaessa nuorten urheilun etiikasta, täytyy myös kysyä, kenen etiikasta on kyse. Hänen mielestään ”nuoret eivät varmaankaan ole suurin eettinen ongelma, vaan kyseessä lienee ensisijaisesti aikuisten moraalit.” Aikuiset saattavat pyrkiä lasten avulla saavuttamaan tavoitteitaan.

Pääseurassamme oli varsin aktiivinen urheilumies, joka paitsi itse liikkui paljon, myös ohjasi lasten hiihtoharjoituksia. Hänellä oli samanikäinen tytär, kuin minäkin olin. En ollut tutustunut kumpaankaan, mutta kyläseuramme miehet ja oma opettajani tunsivat hänet hyvin. Ilmeisesti hän oli varsin persoonallinen tapaus jo silloin tai sitten kehu oman tyttären ylivoimaisuudesta saivat omien kannustusjoukkojeni sapsen kiehumään. Ainoaksi ohjeeksi, minkä näin jälkepäin muistan saaneeni ensimmäisiin koulujen välisiin kilpailuihin, oli: ”Kunhan nyt SEN TYTÖN voittaisit...” Taisin jossain vaiheessa johtaakin kilpailua, mutta lopputuloksissa hävisin niukasti. Tunsin lievästi epäonnistuneeni ja siitä lähtien oli monissa kisoissa tärkein tavoite, ei niinkään suoritus - vaan erään tietyn hiihtäjän päihittäminen...

3.4 Mitä on reilu peli?

Urheilusta puhuttaessa mainitaan yhä useammin termi reilu peli tai fair-play. Shieldsin & Bredemeierin (1995, 23) mukaan reilun pelin toteutuminen vaatii vähintäänkin sen, että yksilö osoittaa hyväksyvänsä säännöt. Aikoinaan Englannissa yläluokan poikakouluille tarkoitetun toiminnan tavoitteena oli kasvattaa urheilun sääntöjen kautta heitä myös eettisissä kysymyksissä. Muun muassa golfin ja jalkapallon kautta pojille katsottiin voivan opettaa myös toisten kunnioittamista, luonteenlujuutta, itsekontrollia ja monia muita hyviä ominaisuuksia. Urheilussa nähtiin ristiriitatilanteita ja niiden ratkominen eettisiin periaatteisiin pohjautuen oli kasvatuksellinen mahdollisuus. Uskonnollinen tausta oli tosin voimakas ja vaikutti osaltaan nimen ”Muscular Christianity” syntyymiseen. (Laakso & Telama 1995, 277.)

Lolandin (2002) mielestä virallinen reilu peli sisältää säännöt ja moraalisesti oikeat valinnat urheilussa. Epäviralliseen kuuluvat ne tulkinnat, jotka tekevät urheilusta ja kilpailemisesta moraalisesti hyviä. Siihen kuuluvat yksilön asenteet ja esimerkiksi kunnioitus vastustajaa kohtaan. (Loland 2002, 16.) Näitä kirjoittamattomia sääntöjä Kotkavirta (2002) pitääkin varsinaisina kasvattavina sääntöinä. Samalla hän luokittelee ne myös urheilijoiden suhteita hoitaviksi säännöiksi. Näitä epävirallisia ja kirjoittamattomia sääntöjä voidaan siis pitää reilun pelin sääntöinä ja juuri niihin myös Nuori Suomi -järjestö kiinnittää huomiota toiminnassaan.

Pääsin suoraan nuorten maajoukkueesta aikuisten A-maajoukkueeseen. Naisia oli vähän ja olimme kaikki nuoria, yksi kokenut tukipilari oli mukana. Miehet sen sijaan olivat nousseet menestyksen aallon harjalle. Kuulimme joko suoraan tai välillisesti siitä, miten meistä ei ollut mihinkään. Meno oli muutenkin joidenkin kohdalla aika rajua. Yhteisö oli tiivis ja turvallinen lintu-koto. Aivan kuin olisi ollut leirimaailma ja oikea maailma, leiri minä ja julkinen minä. Urheilun kultaiset arvot näytettiin ulos, mutta eri asia oli, toteutuivatko ne yksilötasolla. Ei ainakaan siinä mittapuussa, että olisi kunnioitettu joukkueoveria - vaikkei minusta mestariksi ollutkaan.

Muutamia vuosia sitten ilmaantui urheiluun myös käsite ”harmaa alue”. Se lienee lievempi muoto lausahduksesta ”säännöt on tehty rikottaviksi.” Molemmat ovat vahvasti sidoksissa reilun pelin käsitteeseen ja siihen, kuinka yksilö suhtautuu virallisiin ja epävirallisiin sääntöihin. Jos urheilija ja valmentaja pelaavat korttinsa aina niin pitkälle, että joku ulkopuolinen taho – tässä tuomari - joutuu puuttumaan toimintaan, ollaan menty liian pitkälle. Puhun tässä epäurheilijamaisesta käytöksestä, liian kovista otteista vastustajaa kohtaan, toistuvasta saman säännön rikkomisesta tai jatkuvasta taiteilusta kielletyn ja sallitun toiminnan rajamailla. Urheilijan oma

sisäinen ääni ei enää kaikissa tapauksissa kunnioita vastustajaa siinä määrin, että hän jättäisi pahimmat taklaukset tekemättä tai osaisi sanoa ”kiitos ei” kielletyille aineille. Lopulta päästäänkin siihen vaiheeseen, että ollaan pahoillaan kiinnijäämisestä eikä käytöstä.

Eräs valmentaja kertoi minulle näkemyksiään siitä, miten huippu-urheilija voi oikeuttaa itselleen dopingin käytön. Ajatusmalli oli varsin looginen ja perustui pitkälti ”muutkin käyttävät” ajatteluun. Hän puki ajatuksen sanoiksi ”paras vertaistensa joukossa.” Kuinka pitkälle ja korkealle tasolle urheilijan täytyy sitten kiivetä, että tuo vertaisryhmä saavutetaan? On varmaankin helppoa omaksua ajattelutapa, jos on tehnyt valintansa ja kokee, että jää jälkeen enää vain kiellettyjen aineiden käytössä. Jos kaikki muut asiat; valmennus, lihahuolto, välineet, ravinto... ovat kunnossa ja mitaleille matkaa 10 sekuntia, ei valinta välttämättä ole vaikea.

Nykypäivän urheilun tavoitteena tuntuu välillä olevan väsymättömyys ja inhimillisyyden unohtaminen. Katsojina vaadimme urheilijoilta jatkuvaa tuloskehitystä ja ennätyksiä. Olemme maksaneet lipun jääkiekko-otteluun ja meillä on oikeus vaatia räiskyvää peliä, taklauksia ja toivottavasti pieni tappelukin. Asetamme urheilijat vaativaan tilanteeseen ja haluamme katsojina yhä enemmän viihdettä. Urheilusta on saatu varsin kulutuskeskeinen kuva ja se ulottuu ennen pitkää myös lasten ja nuorten urheiluun (Kotkavirta, 2002). Voiko vastuu eettisesti epäilyttävästä käytöksestä olla vain urheilijan oma valinta vai ohjaako siihen osaltaan ulkopuolinen paine?

4 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Tutkimusaineisto

Aineistona tutkimuksessa on yhdeksän eri lajiliiton I-tason ohjaajamateriaali (taulukko 1.). Valtion tulosperusteista määrärahaa saadakseen liittojen on toimitettava myös kuvaus koulutusmateriaaleista tarkasteltavaksi. Tämä yhteiskunnalta saatava tuki on tärkeä peruste tutkimusaineiston valinnassa. Valituilla liitoilla on lisäksi erillisiä Nuoren Suomen toimintaperiaatteen mukaisia projekteja, joilla edistetään eettisesti kestävästä lasten ja nuorten urheilusta.

TAULUKKO 1. Tutkimuksessa käytetyt materiaalit liitoittain.

LIITTO:	MATERIAALI:	SIVUMÄÄRÄ:
Golfliitto	Golfohjaajan opas	37
Pesäpalloliitto	Juniori pesisvalmentajan opas	158
Taitoluistelu- liitto	Luistelukouluohjaajan opas	37
Suomen Urheilu- liitto (SUL)	Yleisurheilun Starttiopas 7-11 v. ohjaajille	82
Suomen Uima- liitto (SuiL)	Taso I, Peruskurssi ja Vesiralliohjaajakoulutus	89
Suomen Lento- palloliitto	Aloittavan ohjaajan opas sekä erilliset monisteet: Kasvattaako urheilu? Urheilu ja lasten henkinen kasvu Valmentajat ovat paljon vartioina	80
Suomen Pallo- liitto	Jalkapallo, Nuorten valmennus 1 ja Taidon opettaminen	169
Suomen Ringette- liitto	Ringeten perustutkinto lasten ohjaajille, Laji-osio 1 ja 2, Maalivahtiosio	64
Suomen Voimis- telu ja Liikuntaseur seurat SvoLi ry.	SvoLi Jumppakoulu, ohjaajakoulutus, sekä moniste: Urheilu ja etiikka	169

4.2 Aineiston rajaus ja tutkimustehtävän asettelu

Aineiston rajaaminen on tärkeää, koska sitä kautta selkiytyy tutkittava ilmiö. Kaikkea ei voi analysoida tai kuvata. Tässä tilanteessa tutkija on merkittävässä roolissa, koska rajauksen kautta hän myös tuo esille valitsemansa näkökulman tutkittavasta ilmiöstä. (Kiviniemi 2001, 68-72.) Rajaus mahdollistaa myös tutkijan tarkan perehtymisen aineistoon (Eskola & Suoranta 1998, 65). Myös tutkimusmenetelmä, eli systemaattinen analyysi, vaatii aineistosta rajatun tekstikorpuksen, jota voidaan analysoida (Jussila, Montonen & Nurmi 1992, 183). Omassa tutkimuksessani tekstikorpus on muodostunut paitsi kirjallisuuteen pohjautuneesta ja omiin kokemuksiin nojautuneesta esiyymmärryksestä, myös valitsemastani eettisestä tutkimusnäkökulmasta.

Käytännölliset syyt vaikuttivat aineistoni alkurajaukseen. Materiaalien sivumäärä vaihteli paljon liitoittain ja kokonaissivumäärä yhdeksästä eri lajiliitosta muodostui suureksi, kun otetaan huomioon, että kyseessä on pro gradu-tutkielma. Tämän alkurajauksen jälkeen aineisto oli edelleen riittävän laaja, jotta pystyin tekemään materiaaleista tutkimuskysymysten mukaisia tulkintoja. Tärkeimpänä rajausperusteena on aineiston merkittävyys tutkittavien asioiden kannalta (Jussila ym. 1992, 183).

Alkurajauksessa etenin siten, että valitsin jokaisesta lajiliitosta yhden perusoppaan, jossa käsiteltiin kattavasti eri osa-alueita (taulukko 1). Lisäksi, jos jollakin lajiliitolla oli selkeästi tutkimusalueeseeni liittyvä tema-osio erikseen, otin sen mukaan. Lähes kaikilla lajiryhmillä oli varsin kattavia lisäosioita, joissa käsiteltiin tarkasti esimerkiksi maalivahti-peliä, fyysistä harjoittelua tai lihashuoltoa. Jätin nämä osat pois siksi, että katsoin niiden olevan merkityksettömiä varsinaisen tutkimustehtäväni kannalta.

Alkurajauksen jälkeen luin valitut materiaalit jokaisesta lajiliitosta. Samalla rajasin tutkittavan aihealueen, jonka valintaan vaikutti tutkimuksen näkökulma: kasvatukselliset ja eettiset teemat. Näin sain muodostettua itselleni varsinaisen tutkimusaineiston.

Yleisellä tasolla tutkimustehtäväni on I-tason ohjaajamateriaalien sisällön laadun tarkastelu eettisestä näkökulmasta. Tarkennetut tutkimuskysymykset, joilla haen vastausta tähän tutkimustehtävään ovat: Kuinka materiaaleissa käsitellään urheilun kasvattavaa vaikutusta ja mitä erilaisia kasvatuksellisia mahdollisuuksia urheilulla nähdään olevan? Mitkä ovat ohjaajan keskeiset roolit ja mahdollisuudet kasvatustapahtuman toteuttajana? Onko materiaaleissa käsitelty sitä, miten urheilun tai ohjaajan toiminnan kautta voidaan vaikuttaa lapsen valintoihin urheilun eettisissä kysymyksissä?

Tutkimusongelmat muuntuvat ja täsmentyvät tutkijan esiymmärryksen laajentuessa ja syventyessä, uusia näkökulmia nousee esille tai entisiä hylätään. Myös asetetut kysymykset saattavat tuntua pinnallisilta ja niiden täsmennystä tarvitaan. Uudet tutkimusongelmat saavat tutkijan katsomaan asiaa aivan uudesta näkökulmasta ja hakemaan uudenlaisia merkityksiä. (Moilanen & Räihä 2001, 48-51.) Koska olin valinnut eettisen näkökulman ja laadullisen tutkimusmenetelmän, oli varsin haasteellista rajata tutkimustehtävää. Jo itse näkökulma – siis etiikka – on täynnä tulkinnanmahdollisuutta. Mitä kukakin pitää eettisenä tarkasteluna tai eettisesti laadukkaana koulutusmateriaalina? Omassa työssäni tutkimuskysymykset muotoutuivat lopullisesti vasta aineiston analysoinnin kautta. Suoranaista aineistolähtöistä tutkimuskysymysten asettamista en kuitenkaan tehnyt, vaan tarkasteluuni vaikutti jo aiemmin mainitsemani eettinen näkökulma, kirjallisuus sekä oma esiymmärrykseni tutkijana.

Tutkimukseni näkökulma muotoutuu työssäni kolmen käsitteen kautta, jotka ovat etiikka, kasvatus ja ohjaaja. Tiivistettynä nämä keskeiset käsitteet yhdistyvät näin: etiikka on pohdintaa oikeasta ja väärästä ja urheilu puolestaan tarjoaa monia kasvatuksellisia tilanteita. Tärkeän roolin omaa lisäksi ohjaaja, joka on keskeinen urheilun kasvatustilanteen rakentaja. Hän voi sekä omaan että yhteiskunnan yleiseen eettiseen katsantokantaan pohjautuen ohjata ja kasvattaa lapsia urheilun kautta kielteisiin tai myönteisiin ratkaisuihin erilaisissa tilanteissa niin urheilussa kuin arkielämässäkin.

4.3 Laadullinen tutkimusote

Laadullista tutkimusta pidetään määrällisen tutkimuksen vastakohtana. Näin ollen sen synonyymeina voidaan pitää myös termejä pehmeä tutkimus tai kvalitatiivinen tutkimus. Näihin termeihin liittyy tosin riski, että laadullinen tutkimus nähdään tieteelliseltä arvoltaan ”pehmeämpänä” kuin esimerkiksi tilastollisesti analysoitu aineisto. Lisäksi on esitetty esimerkiksi erilaisia vertailevia sanapareja, kuten subjektiivinen (laadullinen) – objektiivinen (määrällinen); ymmärtäminen (laadullinen) – selittäminen (määrällinen), jotta saataisiin eroa näiden tutkimustapojen välille. Laadullisessa tutkimuksessa on kuitenkin tiettyjä erityispiirteitä, joiden avulla sitä voidaan määritellä. Aineiston kerääminen, hypoteesittomuus ja tutkijan asema ovat muun muassa seikkoja, jotka ovat tunnusomaisia laadulliselle tutkimukselle. (Eskola & Suoranta 1998, 13-15.)

Omassa tutkimuksessani jo valittu näkökulma, joka pohjautuu etiikan käsitteeseen, vaatii mielestäni laadullista tutkimusotetta. Tutkijan subjektiivisuus korostuu monessa kohtaa, jo omissa arvoissani ja asenteissani, jotka ovat siis omaa etiikkaani. Lisäksi etiikka alueena on niin laaja, että tarkkaa määrällistä arviointia on vaikea tehdä. Näin ollen määrällisen tutkimuksen keinoin ei tutkimusaineistoni tarkempia merkityksiä pystyisi selvittämään.

Eskola ja Suoranta puhuvat hypoteesista ennakko-olettamuksena, joka ei ole päätettynä ennen tutkimusta. Hypoteesin muotoutuminen tutkimuksen edetessä on yksi laadullisen tutkimuksen erityispiirre. (Eskola & Suoranta 1998, 21-22.) Oman tutkimukseni kannalta hypoteesittomuus tarkoittaa sitä, etten tehnyt tarkkoja tutkimuskysymyksiä ennen tutkimuksen aloittamista. Ne muovautuivat tarkoiksi analysoinnin aikana ja sen lopussa. Lisäksi hypoteesittomuutta tukee omassa tutkimuksessani se, että verratessani tutkimukseni pohjaksi tehtyä kirjallisuuskatsauksen sisällysluetteloa varsinaisen pro gradu-työni sisällysluetteloon, olivat väliotsakkeet muuttuneet pääotsakkeiksi ja osin myös tutkimustuloksiksi.

Kuten edellä on jo todettu, tutkijan asemaa pidetään laadullisessa tutkimuksessa vapaampana ja subjektiivisempänä kuin määrällisessä. Tosin häneltä vaaditaan myös

mielikuvitusta ja uusiutumista koskien menetelmiä ja niiden käyttöä. Olennaista on valitun näkökulman ja metodien riittävä perustelu. (Eskola & Suoranta 1998, 21-22.)

Tutkijan on tiedostettava omat lähtökohtansa ja esiyymmärryksensä, koska tutkimuskysymykset nojaavat aina jonkinlaiseen olettamukseen tai tutkijan sen hetkiseen esiyymmärrykseen. Esiyymmärrys ei kuitenkaan pohjautu pelkästään omiin kokemuksiin vaan taustalla on kirjallisuudesta tai keskusteluista hankittua teoretietoa. Niiden kautta syntyy uusia näkökulmia ja joitakin saattaa taas rajautua pois. (Moilanen & Rähä 2001, 48-51.) Esiyymmärrys muodostuu tässä työssä sekä omista kokemuksistani urheilijana ja valmentajana että kirjallisuuskatsauksen muodostamasta teoriaosasta.

4.4 Systemaattinen analyysi tutkimusmetodina

Metodia tarvitaan erottamaan aineistossa olevat havainnot tutkimuksen tuloksista. Metodi koostuu niistä käytännöistä ja operaatioista, joiden avulla tutkija tuottaa havaintoja tutkittavasta kohteesta. Lisäksi siihen sisältyvät ne säännöt, joiden avulla näitä havaintoja voidaan muokata ja tulkita sekä arvioida johtolankoina. Metodia arvioitaessa voidaan kiinnittää huomio siihen, antaako se aineistolle yllätysmahdollisuutta ja saako tutkija analyysiltään hypoteeseja. Lisäksi metodin tulee olla sopusoinnussa tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kanssa. (Alasuutari 1999, 82.)

Metodia voidaan pitää eräänlaisena tutkimuksen teon työkaluna. Olen omassa työssäni käyttänyt metodina systemaattista analyysia, joka on laadullista sisällönanalyysia (Jussila ym. 1992, 176). Yleisesti sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodina myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 93-94.) Systemaattinen analyysi etenee kuitenkin teoreettisella tasolla pitemmälle kuin toisentyypisiin ongelmiin keskittyvä sisällönanalyysi. Pyrkimyksenä systemaattisessa analyysissa on löytää periaatteita ja näkökulmia, jotka tekevät mahdolliseksi hallita ja vertailla teksteistä tulkittavissa olevia ajatuskokonaisuuksia. Tutkimus ei ole siis pelkkää kuvailua vaan huomio

kiinnitetään tekstin sisältöön ja sen merkitysrakenteisiin. (Jussila ym. 1992, 174-176.) Omassa tutkimuksessani systemaattisen analyysin soveltaminen näkyy parhaiten niissä tulkinnoissa, joita olen pyrkinyt tekemään teksteistä. Olen tutkinut materiaaleja hakien sieltä keskeisiä teemoja, eroja ja yhtäläisyyksiä sekä yllättäviäkin merkitysisältöjä, joiden kautta haen vastausta tutkimustehtävääni.

Keskeistä laadullisen aineiston analyysissä onkin selkeyttää aineisto tuottaen uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Samalla pyritään tiivistämään aineisto kuitenkin kadottamatta siitä mitään. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Tätä selkeyttämistä ja tiivistämistä olen tehnyt aineiston ja näkökulman rajaamisen kautta, pyrin tuomaan esille kapeasta alueesta jotain uutta ja erilaista. Tiivistäminen näkyy paitsi merkitysisältöjen yleistämisessä, konkreettisesti myös analysoinnin liitemuotoisessa tulososassa, jossa olen esittänyt taulukkomuodossa osan tuloksista.

Induktiivinen, deduktiivinen ja abduktiivinen analyysi ovat ne päättelyn logiikan muodot, joita käytetään, kun puhutaan laadullisesta analyysistä. On myös mahdollista jaotella analyysia ohjaavat tekijät seuraavalla tavalla: aineistolähtöinen analyysi, teorialähtöinen ja teoriasidonnainen analyysi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-101.)

Näistä analyysimuodoista omassa työssäni olen soveltanut abduktiivisen päättelyn logiikkaa, jonka kanssa on yhteneväinen myös teoriasidonnainen analyysi. Abduktiivisen analyysin mukaan teorian muodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus. Teoriasidonnaisessa analyysissä puolestaan teoria nähdään apuna analyysin etenemisessä. Tutkittavat yksiköt sovitaan etukäteen, mutta niiden valitsemisessa ohjaa aikaisempi tieto. Sen merkitys ei ole teoriaa testaava vaan uusien näkemysten avaaja. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95-99.)

Omassa työssäni kyseiset päättelyn muodot näkyvät aineiston tarkastelutavassa, jossa esiymmärrykseen pohjautuvalla johtoajatuksella olen lähtenyt tutkimaan aineistoa. Olen myöskin mahdollistanut uusien aineistosta nousevien teemojen ja mahdollisten teorioiden yhdistämisen; en ole tiukasti kiinni jossakin tietystä teoriassa, jota yritän testata. Tätä tiukkaa teoreettista kehystä pidetään puolestaan teorialähtöisen analyysin tunnusmerkkinä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95-99).

Alasuutari on jaotellut analyysin kahdeksi eri vaiheeksi, jotka ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Pelkistämässä erotellaan kaksi eri osaa, jotka ovat pidättäytyminen tietyssä teoreettisessa näkökulmassa, valitun kysymyksenasettelun kannalta olennaisessa asiassa ja havaintojen yhdistäminen, jonka tarkoituksena on pelkistää raakahavainnot yhdeksi havainnoksi tai harvemmaksi havaintojen joukoksi. (Alasuutari 1999, 39-40.)

Tutkimuksessani teoreettisena näkökulmana voidaan pitää aineiston tarkastelussa käyttämäni eettistä näkökulmaa, jonka kautta olen rajannut tutkimusaiheeni. Tämän jälkeen olen edennyt aineiston pelkistämiseen. Siinä on osaltaan kyse myös aineiston teemoittelusta, jonka kautta ryhmitellään aineisto järkeviksi kokonaisuuksiksi. Teemojen kautta pystytään myös nostamaan esille tutkimuksen kannalta järkeviä sitaatteja lukijoille. (Eskola 2001, 146.)

Arvoituksen ratkaisussa puolestaan on tarkoitus tehdä tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta merkitystulkinta tutkittavasta asiasta. Tuotettuun ratkaisumalliin vaikuttaa valittu teoreettinen ydinkäsite (Alasuutari 1999, 44.) Omassa työssäni ydinkäsitteet muotoutuvat etiikasta, kasvatuksesta ja ohjaajan toiminnasta, joiden suhdetta toisiinsa olen esitellyt tutkimustehtävää käsittelevässä luvussa. Näiden käsitteiden merkitystä tutkimuksen kannalta on syytä kuitenkin korostaa, koska ne ovat muovanneet edellä mainittua teoreettisen näkökulman syntymistä sekä tutkimuskysymysten asettelua ja sitä kautta ”arvoituksen” ratkaisemista.

4.5 Aineiston analysointi ja käsittely

Edellä olen esitellyt tutkimustehtävää ja –aineistoa, analysointimenetelmiä ja sitä ongelmallisuutta, joka liittyy analysoitaessa materiaaleja ”eettisten silmälasien kautta”. Kaikkea esiin tulevaa ei voi kuvata ja valittu näkökulma vaikuttaa tulkintoihin.

Tutkimusaineiston rajauksen yhteydessä olen selventänyt tapaa, jolla olen muodostanut varsinaisen tutkittavan tekstikorpuksen. Näkökulman ja keskeisten käsitteiden kautta ensimmäisellä lukukerralla poimin kaikki kasvatukselliset, eettiset

ja ohjaajan toimintaan liittyvät teemat. Tämän jälkeen etenin tutkimuksessani lukemalla varsinaisen rajatun tutkimusaineiston uudelleen erottelemalla sieltä osat, jotka liittyivät ohjaajaan ja hänen rooleihinsa tai kuvasivat ohjaajan toimintaa. Samoin tällä uudella lukukerralla erottelin urheilun ja kasvatuksen välistä yhteyttä kuvaavat osat. Tämän ensimmäisen luokituksen jälkeen keräsin materiaaleista sarakkeittain alakkain työnimillä ”ohjaaja” ja ”kasvatus” kaikki ne tekstiosiot tiivistettyinä, jotka katsoin merkittäviksi. Tätä kahteen luokkaan tiivistettyä aineistoa aloin sitten varsinaisesti tulkita ja kerätä sieltä yhteneviä teemoja. Jaottelin erilaiset teemat eri väreillä helpottaakseni omaa työtäni ja sitä kautta sain myös muodostettua ensimmäistä näkemystä sisällöstä. Tässä vaiheessa etenin lajiliitto kerrallaan, eli en vielä tehnyt niiden välisiä vertailuja. Kumpaankin pääluokkaan (ohjaaja, urheilukasvatus) löytyi sekä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. En poistanut mitään aihealueita, ainoastaan myöhemmin analysoinnin tuloksia tehdessäni saatoin jättää jotain pois. Muodostuneiden luokitusten kautta pystyin muodostamaan myös tarkat tutkimuskysymykset.

Löytyneitä teemoja tiivistin uudestaan tekstiksi ja etenin jälleen materiaalipaketti kerrallaan. Keräsin esimerkiksi Pesäpalloliiton tutkimusmateriaaliaineistosta ohjaajan erilaiset roolit, jotka olin merkinnyt erilaisilla väreillä ja kirjoitin ne tiiviiksi tekstiksi. Tein siis liittokohtaisen tiivistelmän ja samassa yhteydessä kiinnitin huomiota myös siihen, miten teemoista oli materiaaleissa kirjoitettu ja miten ne avautuivat lukijalle. Tämän tyylisestä tekstin analysoinnista käytetään myös nimitystä lähiluku ja sen tarkoituksena on aineiston syvällinen ymmärtäminen (Jussila ym. 1992, 193).

Tämän jälkeen keräsin jokaisesta liitosta yhteiset teemat ja niiden esittelyä voidaan pitää tutkimukseni tulos-osana. Olen pyrkinyt raportoimaan yhteisten teemojen lisäksi eroavaisuuksia ja poikkeavia teemoja. Tutkimustulokset olen sisällyttänyt sekä taulukkomuotoon että tutkimuksen teoreettisen osuuden yhteyteen. Tiivistettyinä taulukoina ne palvelevat tutkimuksen tarkoitusta analysoida materiaaleja ja tuottaa ehdotuksia niiden uusiutumiseen. Lukijan on helpompi tulkita niistä nopeasti keskeiset asiat ja teemat. Varsinaiset syvemmät tulkinnat olen kuitenkin sijoittanut teoreettisten osuuksien kanssa rinnakkain, koska tätä kautta tutkimuksen teoria ja tulokset ovat luettavissa helpommin ja ne voivat ikään kuin keskustella paremmin. Myös lukijan on helpompi seurata tekstiä, koska hän voi tehdä

samalla teoreettiseen taustaan pohjautuvia päätelmiä tuloksista. Luonnollisesti sisällöllisissä tulkinnoissa on tutkijan subjektiivisuus mukana, mutta juuri tähän olen yrittänyt tuoda luotettavuutta sekä omien tuntemusteni että aineistoesimerkkien kautta.

4.6 Tutkimuksen luotettavuus

Koska laadullinen tutkimus mahdollistaa tutkijan liikkumisen analysoinnin ja tulkintojen välillä vapaammin, on luotettavuuden ja laadullisen tutkimuksen arviointi asetettava eri tavoin kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tämän vuoksi luotettavuuden arvioinnissa on kiinnitettävä huomio koko tutkimusprosessiin. (Eskola & Suoranta 1998, 209-212.)

Laadullisen tutkimuksen validiteettia lisää tutkijan tarkka kuvaus siitä, kuinka hän on päätenyt kyseisiin johtopäätöksiin ja miten hankkinut aineistonsa (Eskola & Suoranta 1998, 214; Moilanen & Rähä 2001, 56). Lisäksi on tehtävä tarkka raportointi, jonka kautta lukija voi arvioida tutkimuksen luotettavuutta (Moilanen & Rähä 2001, 56; Mäkelä 1990, 53). On myös pidettävä erillään teorian ja tutkijan omat tulkinnat. Niiden erottelu on tärkeää analyysin tarkistettavuuden kannalta, ja parhaiten se onnistuu käyttämällä lainausmerkkejä ja lähdeviitteitä. Näin lukija voi hahmottaa, mihin tutkija perustaa johtopäätöksensä. Lukija voi samalla itse tulkita tekstiä. (Jussila ym, 1992, 202.)

Tutkimuksen luotettavuutta lisää analyysin toistettavuus, jolla Mäkelä (1990) tarkoittaa luokittelu- ja tulkintasääntöjen yksiselitteistä esittämistä. Tätä kautta toinen tutkija voi niitä soveltamalla päätyä samanlaisiin tuloksiin. (Mäkelä 1990, 53.) Olen omassa työssäni tutkimuksen toteutuksessa ja aineiston rajaamisen yhteydessä tuonut esille käyttämäni tulkintasäännöt. Lisäksi pohdinnan lopuksi esitän kehittämisehdotukset, joiden avulla olen arvioinut materiaalit (Taulukko 2.). Näiden tulkintasääntöjen ja kehittämisehdotusten kautta voivat lukijat arvioida tutkimukseni toistettavuuden mahdollisuutta.

Omassa tutkimuksessani esittelen pääluvun neljä (4) alussa materiaalin hankintaan ja rajaukseen liittyvät seikat. Tämän lisäksi subjektiivisuuteni on mukana koko

tutkimuksen ajan ikään kuin valottamassa lukijalle sitä esiymmärrystä, joka on syntynyt omista kokemuksistani urheilijana. Näiden katkelmien sijoittamisella ja auki kirjoittamisella on myös tarkkaan harkittu paikkansa, koska ne tukevat omalta osaltaan tutkimustehtävää. Katson niiden olevan myös aitoja esimerkkejä siitä, kuinka valmentajan ja urheilijan vuorovaikutus on edennyt yhden urheilijan uralla. Samoin niiden kautta välittyvät omat kokemukseni reilusta pelistä, urheilun kirjoittamattomista säänoista ja urheilun etiikasta yleensä. Esiymmärryksen muotoutuminen on vaikuttanut tutkimuksessani myös aineiston analysointiin ja siinä käytettyyn päättelyn logiikkaan.

Tätä osuutta tutkimuksesta voidaan pitää vahvasti subjektiivisena, mutta kuten Eskola ja Suoranta (1998) sanovat, analyysissa on luotettava tutkijan teoreettiseen oppineisuuteen, ennakko-oletuksiin ja arkielämän sääntöihin. Yhtä lailla on tunnustettava tutkijan rooli keskeisenä tutkimusvälineenä. (Eskola & Suoranta 1998, 209-212.) Olen pyrkinyt säilyttämään kriittisyyden tutkimuksen teoreettisen osuuden kautta, jossa selvennän tutkimuksen lähtökohtia ja keskeisiä käsitteitä (Jussila ym. 1992, 203).

Tutkimukseni yhteiskunnallisen merkittävyys on osa luotettavuustarkastelua (Mäkelä 1990, 47). Lasten ja nuorten urheilun painottuminen näkyy paitsi valtion tukien muodossa myös kansalaisten yleisenä asennemuutoksena. Urheilun julkisuuskuvasta tehdyn kyselyn mukaan julkishallinnon liikuntarakentamisen tärkeimmäksi kohteeksi nimettiin lasten ja nuorten liikuntapaikat. Myös kokonaisuutena lasten ja nuorten liikunta nähtiin tulevaisuuden vahvuutena suomalaisessa urheiluelämässä. (Ilmanen 2003.) Näihin yhteiskunnallisiin perusteluihin nojaten tutkimukseni täyttää luotettavuustarkastelun kriteerit ja on tutkimuskysymyksiltään merkityksellinen.

Työni kannalta oman kilpaurheilu-uran vaikutusten poissulkeminen olisi ollut todennäköisesti mahdotonta. Näin ollen subjektiivisuuden tunnustaminen on osa analysoinnin, itse asiassa koko työn, objektiivisuutta. Myös menetelmän soveltamisessa subjektiivisuus korostuu, koska muodostuneen esiymmärryksen kautta olen rajannut aineistoa ja valinnut näkökulman sekä muodostanut siitä tulkintoja soveltaen käyttämäni tutkimusmenetelmää. Olen myös mahdollisimman tarkasti kuvaillut tutkimuksen etenemistä, jonka kautta lukijalle muodostuu näkemys siitä, kuinka olen valittua metodologia käyttänyt. Lisäksi olen pyrkinyt vahvistamaan

raportoinnin luotettavuutta lisäämällä tekstiin suoria lainauksia materiaaleista. Niiden kautta lukija voi arvioida tutkimuksen etenemistä ja luotettavuutta.

Mielestäni systemaattinen analyysi soveltuu omaan tutkimukseeni metodiksi hyvin, koska se täyttää tutkimustehtäväni kannalta metodilta vaadittavat kriteerit. Pelkästään tutkimusnäkökulmani aiheuttaa tulkinnallisuutta; mikä on eettisesti hyvä sisältö tai kriteerit tarkastella materiaaleja? Jo tutkimuksen alkuvaiheessa systemaattinen analyysi antaa mahdollisuuden tutkimuskysymysten muotoutumiselle tutkimuksen kuluessa. Myös metodin pyrkimys kuvailla sisältöä on oleellinen, koska juuri sen kautta pystyn analysoimaan tutkimusaineistoa. Pelkän määrällisen analysoinnin kautta en pysty tekemään samanlaista, kestäväää ja syvää tulkintaa materiaaleista, jota valittu näkökulma mielestäni vaatii. Työn aloittaminen ja sen tarkentuminen, korjautuminen ja uusien tarkastelukulmienkin muodostuminen on käytetyn metodin avulla mahdollista. Voin näin ollen luonnehtia materiaalin, metodin ja näkökulman täydentävän toisiaan.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta ja pienenkin tapausmäärän kautta saada selville, mikä ilmiössä on merkittävää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 168-169). Tutkimuksessa mukana olleet yhdeksän lajiliittoa edustavat noin viidesosaa Nuoren Suomen jäsenjärjestöistä, joita on yhteensä 52. Lisäksi on huomioitava se, että tutkimuksessa on kustakin liitosta perustason materiaali. Valmentajakoulutus etenee jokaisessa lajiliitossa vielä kaksi tasoa ylemmäs. Katson aineistoni riittäväksi sikäli, että se kertoo valittujen yhdeksän lajiliiton materiaaleista riittävästi. Pystyn selvittämään tutkimuskysymysten kannalta olennaiset asiat ja tekemään niiden välillä vertailuja, yleistyksiä ja eroja.

5 URHEILU JA KASVATUS

5.1 Mitä kasvatus on?

Kasvatus käsitetään usein hyvien tapojen ja käyttäytymisen oppimiseksi ja opettamiseksi. Lapsella oppiminen tapahtuu lähinnä konkreettisesti käyttäytymismallien kautta ja näin hän saa esimerkkejä sellaisista arvoista, kuin rehellisyys tai huomaavaisuus. Lapsi oppii ja omaksuu myös kasvattajan asenteista. Kasvatus on myös itsekontrollin kehittymistä ja sen kautta näkyvää käyttäytymistä. Merkitykselliseksi itsekontrolli muodostuu silloin, kun se pohjautuu yksilön sisäistämiin arvoihin. (Turunen 1988, 183-184.)

Kasvatuksen perustaksi ajatellaan prosessia, jossa luonnollinen yksilön biologinen kypsyminen on pohja ympäristöstä tuleville virikkeille, joiden kautta varsinainen kehittyminen tulee esille. Virikkeiden ja ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien kautta voidaan vaikuttaa kehitykseen paljon. (Turunen 1988, 16-17.)

Jääskeläinen (1985, 30) puolestaan kuvaa kasvatusta seuraavasti: ”Itse asiassa se on luovaa toimintaa, joka perustuu kasvattajan tietoon vallitsevasta tilanteesta, kokemukseen omista mahdollisuuksista sekä mielikuvaan uudesta, tulevasta.” Tässä kasvattajan osuus nousee merkittäväksi, mutta raamit on annettu varsin väljästi. Puhutaan mielikuvista ja luovuudesta, mutta kuitenkin niin, että kasvattajalla tulee olla vahva näkemys omista resursseista sekä nykytilanteesta. Jälkimmäinen voisi hyvinkin olla esimerkiksi tietty kehitysvaihe, johon kasvattajan on helpompi asennoitua tietäessään, kuinka lapsi käyttäytyy, mitä häneltä voi odottaa ja mitä vaatia.

Näiden kehitysvaiheiden tunnistamista ja tiedostamista Kemppinen (1995, 94) pitää merkittävänä, koska toiminnallinen yhteys maailmaan on erilainen eri ikäkausina ja tämän yhteyden tiedostaminen on kasvatustyössä mukanaolevalle tärkeää. Täysin vastakkaisen mielipiteen esittää kuitenkin Puhakainen (2001) pohtiessaan asiaa liikunnan yhteydessä. Hänen mukaansa lapsille liikunta on yhdessäoloa ja hauskaa eivätkä merkityksellisiksi asioiksi nouse esimerkiksi ohjelmat, terveydelliset vaikutukset tai sosiaalistuminen. Lapset osallistuvat liikuntaan tuntevina ja kokonaisina ihmisinä. Vanhemmille riittää kokemuksellinen, välittävä ja rakastava

suhde lapseen. Tärkeää ei siis olekaan tieto lapsen kehitysvaiheista. (Puhakainen 2001, 21-23.)

Olin menossa siskoni poikien (7- ja 9-v.) kanssa uimaan. Yritin olla kaukaa viisas ja kysellä, ”mikäs teidän mielestä on kivointa urheilussa ja liikkumisessa?” Taka-ajatuksena oli myös tutustua lapsen ajatusmaailmaan. Nuorempi veljeksistä vastasi heti jumppaaminen. Ehätin kysymään, että mikäs siinä nyt niin kivaa voi olla ja vastaukseksi sain: ”...kun voi mennä ylös ja alas, ylös ja alas...” Siispä varsin yksinkertaista. Vanhempi oli tykästynyt niinkin monimutkaiseen asiaan kuin juokseminen, siinä voi kuulemma mennä niin lujaa. Tätinä sain nenilleni kysyessäni, onko juokseminen kivaa myös siksi, että voi mennä niin lujaa kuin haluaa? Pojilta tuli vastaukseksi: ”..ei, kun täytyy mennä niin lujaa, kuin pystyy! Jos menis niin lujaa, kuin haluaa, menis tuhatta ja sataa, eikä siitä tulis mitään...ja ne mitalit on kans kivoja.” Niinpä niin, pojille oli selvillä jo omat reilun pelin säännöt: mennään niin lujaa kuin pystytään ja se riittää. Mutta ne kisatkin on kivoja!

Sekä Kemppaisen että Puhakaisen mielipiteellä lienee perustelunsa, emmekä voine kieltää lasten yksilöllistä kehittymistä ja spontaaniutta, mikä usein yllättää aikuiset. Kannatan itse enemmän Kemppaista ja sitä, että aikuisella tai ohjaajalla täytyy olla tietynlainen perusnäkemys lapsen kehityksestä. Näitä tietoja hyödyntämällä voi mielestäni helpommin toteuttaa urheilun kautta mahdollistuvia kasvatustavoitteita. Näitä mahdollisuuksiahan ovat juuri ne seikat, jotka Puhakainen edellä näki lapselle tärkeiksi asioiksi liikunnassa: yhdessäolo ja hauskuus. Yhdistämällä Puhakaisen ja Kemppaisen ajatukset tulisi ohjaajan tehtäväksi hauskan yhdessäolon kautta tukea yksilön kannalta tärkeiden kehityspiirteiden etenemistä.

5.2 Tutkimustuloksia taulukkoina

Seuraavilla sivuilla olevat taulukot 2. ja 3. sisältävät tutkimukseni keskeiset tulokset tiivistetysti. Ne eivät kerro koko totuutta tutkimuksestani, mutta selventävät osaltaan tuloksia, joita analysoin taulukkosivujen jälkeen tarkemmin luvuissa viisi ja kuusi. Taulukkojen tärkein informaatio ovat löydetyt teemat, kehittämissuhteiksi pohjautuva arviointi ja tutkimuksessa olevien materiaalien sivumäärät. Tutkimusta ja materiaaleja ei kannata arvioida pelkästään taulukoiden kautta, koska niiden tarkoituksena on ikään kuin avata lukijalle tietä kohti lähiluvun kautta suorittamaani syvempää tulkintaa ja arviointia materiaaleista.

Taulukossa 2. olen arvioinut materiaalit niiden sisältöjen perusteella ja painottanut lähilukuun perustuvaa arviointia. Tässä arvioinnissa on taustalla kirjallisuuteen perustuva tieto. Lisäksi olen käyttänyt arviointiperusteina kehittämissuhteita, jotka ovat luvun seitsemän eli pohdinnan lopussa. Koska kuljetan kirjallisuuteen

pohjautuvaa teoriaa, omia kokemuksia ja analysointia rinnakkain, lukijalle tarjoutuu mahdollisuus tehdä koko ajan omia tulkintoja ja arviointia taulukon 2. tuloksista.

Taulukon 3. sisältö on teemoissa. Olen kerännyt siihen keskeiset teemat, joita olen löytänyt materiaaleista. Kyseiset teemat ja niiden esiintymisen olen laittanut esille liittokohtaisesti. Arvioitaessa tutkimuksen tuloksia tämän taulukon pohjalta, saattaa ensivaikutelma olla se, että tutkitut materiaalit ovat sisällöltään varsin laajoja. Lähes kaikissa liitoissa nimittäin käsitellään löydettyjä teemoja. Taulukon tulkinnan kannalta oleellinen tieto on se, että poimin kaikki mahdolliset maininnat ja sanat, jotka saattoivat viitata jollakin tavoin löytämiini teemoihin. Yksi sana tai virke riitti saamaan merkinnän teeman käsittelystä. Näin ollen taulukko kaunistelee tutkimuksen tuloksia, mutta selkeyttää sitä osaltaan, koska olen tiivistänyt siihen löytämäni teemat eri luokiksi. Lisäksi kannattaa huomioida lasketut sivumäärät ja verrata niitä löytyneisiin teemoihin ja arviointiin. Niiden kautta lukijalle hahmottuu myös eri lajiliittojen materiaalien määrällinen hajonta.

TAULUKKO 2. Pääteemojen käsittelyn arviointi sisällön mukaan.*

Liitto:	TEEMA: Ohjaaja / Urheilu ja kasvat:	Muuta:	Arviointi:
Golf	Kasvatuksellisuutta painotettu materiaaleissa. Huomioitu myös urheilun kielteiset tekijät.	Esimerkkejä vähän, mukana paljon tehtäviä.	3-
Pesäpallo	Asioista kirjoitettu laajasti, omat luvut esim. valmentajan vuorovaikutustaidoista ja joukkuehengen merkityksestä. Käsiteltiin myös psyykkisiä kehitystavoitteita.	Käsiteltiin Reilun Pelin periaatteita laajemmin. Esimerkkejä paljon.	4-
Taitoluist.	Painotus fyysisissä harjoituksissa. Kasvatukselliset asiat vähäisiä.	Mukana tehtäviä, Sinettiseura-toimintaohjeet	1+
SvoLi	Tiivis ja selkeä, etiikasta ja ohjaajan toiminnasta erillisliite. Käsitelty Nuoren Suomen mukaisia tavoitteita hiukan lainaten, pääpaino fyysisissä harjoituksissa. Myös psyykkiset kehitystavoitteet käsitelty.	Esimerkkejä paljon, monipuolinen, erillisliitteessä tehtäviä.	4-
SuiL	Analysointiin vaikutti power-point kalvopohjaisuus. Materiaali oli siis tiiviisti kirjoitettu ja hankala tulkita. Perustuuko myös koulutus keskustelulle? Pääpaino fyysisissä ominaisuuksissa. Aihe-alueissa kasvatuksellisuus mainittu, psyykkiset kehitysvaiheet esillä.	Mukana Pelin Henki-opas, YK:n lasten oikeudet esillä, ei käsitelty tekstissä.	2
Lentopallo	Paljon asiaa, erillisliitteitä urheilusta ja kasvatuksesta, motivaatiosta, urheilun kielteisistä vaikutuksista.	Tehtäviä, esimerkkejä paljon. Eettisiä linjauksia sovellettu lajiin, myös opas mukana.	4
Ringette	Tekstinä tiivistä, paljon lainauksia Nuori Suomi-aatteesta. Eri osioissa toistoa kasvatuksellisuudesta.	Tehtäviä melko paljon, esimerkkejä niukasti.	2+
Palloliitto	Kasvatustavoitteita ei painotettu erikseen. Paljon fyysisiä harjoituksia, kehitystavoitteissa huomioitu myös psyykinen kehitys.	Esimerkkejä melko paljon.	3
SUL	Painotus vahvasti fyysisissä harjoitusesimerkeissä. Huomioitu lyhyesti psyykkiset kehitystavoitteet. Tiivistä tekstiä.	Operaatio Pelisäännöt-lista, Esimerkkejä vähän, ei tarkempaa käsittelyä.	1

* Arviointi pohjautuu kehittämis ehdotuksiin (sivu 69). 1=teemojen käsittely vähäistä, 5=teemojen käsittely runsasta ja syvällistä, kehittämis ehdotusten mukainen.

TAULUKKO 3. Yhteenveto koulutusmateriaaleista liitoittain.

LIITTO	Golf	Pesäpallo	Taitoluist.	SvoLi	SuiL	Palloliitto	Ringette	Lentopallo	SUL
TEEMA: Ohjaajan rooli									
esimerkki	X	X		X	X	X	X	X	X
kasvun / kehityksen tukija	X	X		X	X	X	X	X	X
vuorovaikutus		X		X	X	X		X	
tasapuolisuus	X	X		X	X	X	X	X	X
arvot, muut ominaisuudet	X	X	X	X	X	X		X	X
TEEMA: Urheilu kasvattajana									
vastuullisuus / yhteistoiminta	X	X	X	X	X	X	X	X	X
kasvatuksellisuus	X	X	X	X	X	X	X	X	
säännöt, kuri	X	X	X	X	X	X	X	X	X
etiikka, reilu peli	X	X	X	X	X	X	X	X	X
sivumäärä*	31/31/15	152/152/46	37/37/4	334/169/53	158/158/20	563/169/31	60/60/16	201/80/37	82/82/7
* I-tason materiaalin kokonaissivumäärä / tutkittujen oppaiden ja liitteiden sivumäärä / sivut, joilla käsitelty jollain tapaa yllä olevia teemoja									

5.3 Mihin ja miten urheilu kasvattaa?

Ylivoimaisesti eniten materiaaleissa käsiteltiin urheiluun ja kasvatukseen liittyviä teemoja. Muotoutuneisiin aiheisiin pystyn jälkikäteen vastaamaan seuraavilla kysymyksillä: Mihin urheilu kasvattaa ja miten urheilu kasvattaa? Mitkä ovat ne persoonallisuuden piirteet, joiden kehittymiseen urheilun avulla voidaan vaikuttaa ja mitkä ovat keinot? Näiden kysymysten kautta hahmottuivat tietyt, lähes jokaisessa materiaalissa tavalla tai toisella käsitellyt aihealueet. Löydetyt teemat ovat osin samoja kuin ohjaajan roolin kautta löydetyt aihealueetkin: yleiset kommentit kasvatuksesta ja kehityksestä urheilussa, vastuullisuus ja yhteistoiminta, säännöt ja kuri sekä etiikkaan, moraalisiin tai arvoihin liittyvät aiheet. Haluan kuitenkin käsitellä urheilua kasvattajana erillisenä osanaan, koska tärkeää on mielestäni se tapa, jolla asioista on kirjoitettu.

Ohjaajan toiminnan kannalta painotus kerronnassa on selkeästi siinä, millainen ohjaajan tulee olla ja kuinka hänen tulee toimia. Tätä voidaan tietenkin ajatella myös siten, että samallaan ”ohjaaja kasvattaa johonkin”. Urheilun ja kasvatuksen teemat liikkuvat materiaaleissa enemmän yleisellä tasolla, kuvaten enemmänkin itse urheilun tuomia mahdollisuuksia kasvattaa. Samoin, kuten jo alussa mainitsin, voidaan paremmin vastata löydettyjen teemojen avulla kysymyksiin *mihin ja miten urheilu kasvattaa?*

5.3.1 Urheilu kasvatusvälineenä

Telaman (1989) mukaan urheilun kasvattavina tavoitteina voidaan pitää kaikkea sitä kehityksen ja käyttäytymisen ohjailua, joka ei liity itse urheilusuoritukseen tai suorituskyykyisyyteen. Tärkeää on nähdä ihmisen kehittyminen ihmisenä. (Telama 1989, 87-88.)

Materiaaleista hahmottuu urheilun ja kasvatuksen alle tietyt aihealueita, joita käsitellään kaikissa oppaissa jonkin verran. Yleisin näistä on urheilun *kasvatuksellisuuden* esille tuominen. Urheilua ei nähdä pelkkänä fyysisenä toimintana, vaan sen todetaan olevan etusijalla toiminnassa kasvatusvälineenä. Kasvatuksellisuutta pyritään huomiomaan seuratoiminnassa muutenkin. Urheilun hyvä, kasvattava vaikutus on itsestään selvyys ja näin ollen materiaaleista saatu

tulevaisuuden kuva varsin myönteinen. Seuraavassa on omaan lajiin mukailtuja esimerkkejä, jotka painottavat urheilun kasvatuksellisuutta kertomatta tarkemmin toimintatapoja, joilla kasvatusta tuettaisiin:

”Kurssin tavoitteena on antaa valmiudet aloittaa lasten ja nuorten ohjaus kasvamiseen golfin avulla.” (Golfhjaajan opas, 1.)

”Lapselle ja nuorelle lentopalloharrastus on osa kasvua.” (Suomen Lentopalloliitto, Aloittavan ohjaajan opas, 42.)

”Lapset ja lasten vanhemmat arvostavat toimintaa, jossa ... kasvun ohjaukseen kiinnitetään huomiota.” (Yleisurheilun Starttiopas, 72.)

Teksteistä pystyy selkeästi erottelemaan yleiset toteamukset ja esimerkit. Esimerkkien kautta ohjaajalle välittyy konkreettisesti toimintamalli, jonka avulla kasvatuksellisuutta voidaan viedä urheilun avulla eteenpäin. Niitä voidaan sikäli pitää oleellisena osana ja varsin tärkeinä sisällöllisinä tekijöinä tekstissä. Seuraavissa esimerkeissä lukijalle selventyy se, miten urheilun kasvatusvaikutukset toteutuvat ja mitä ovat ne konkreettiset toimintamallit, joilla kasvatustavoitteisiin päästään. Juniori Pesisvalmentajan oppaassa (1996, 7) mainitaan:

”Harrastaessaan pesäpalloa nuori oppii tekemään itsenäisiä ja vastuullisia valintoja, jotka auttavat häntä kohtaamaan haasteita elämässään.”

”Ryhmän kiinteyttä lisäät laittamalla ryhmän jäsenet tekemään yhteistyötä jokaisen ryhmän jäsenen kanssa. Jotta syntyisi erilaisia vuorovaikutustilanteita ja pelaajat oppisivat tuntemaan toisiaan, järjestä paritehtäviä ja ryhmätöitä” (Junioripesisvalmentajan opas 1996, 85).

Vastaavasti toteamuksena pidän seuraavaa esimerkkiä:

”Hyvä luistelukoulu on hyvin toimivan seuran voimanlähde ja pohja hyvälle seuratyölle. Suomen Taitoluisteluliitto on Nuoren Suomen ohjeiden mukaisesti laatinut hyvän seuratoiminnan kriteerit. Sinetin arvoisen seuratoiminnan kriteerit löydät liitteistä.” (Suomen Taitoluisteluliitto, Luistelukoulu-ohjaajan opas, 2.)

Alussa painotetaan luistelukoulun tärkeyttä ja sitä kautta syntyvää hyvää harrastuspohjaa. Itselleni lukijana jää epäselväksi se, mikä on ”hyvä luistelukoulu tai seuratyö.” Lisäksi esimerkistä tulee mielikuva, että ohjeet on laadittu Nuoren Suomen toiveiden mukaan. Epäselväksi jää, ovatko samat toiveet myös Taitoluisteluliitolla tai kuinka näitä kriteereitä käytännössä sovelletaan.

Lapset osallistuvat urheiluun yleensä *vapaaehtoisesti* ja *sisäinen motivaatio* on näin ollen korkea. Innostus pitäisi hyödyntää paitsi urheilutaitojen myös muiden asioiden opettamiseen samanaikaisesti. Lisäksi urheilu on *aktiivista toimintaa* ja jatkuvassa toiminnassa erilaiset kyvyt kehittyvät parhaiten. Toiminnan kautta oppimisella tarkoitetaan sitä, että asioita viedään nimenomaisesti käytäntöön. Pelkkä puhuminen kasvatustavoitteista ei riitä oppimiseen. (Telama 1989, 90-93.) Näitä Telaman mainitsemia urheilun ”luonteenpiirteitä” kasvattajana on käsitelty joissakin materiaaleissa. Toiminnallisuuden korostaminen ja se, että urheilussa yleensäkin tarjoutuu paljon kasvatuksen mahdollistavia tilanteita, pidetään tärkeänä. On myös painotettu sitä, että pelkkä toiminta ilman tavoitteen mukaista tukea, ei tuo tulosta. Oleellista onkin, kuinka urheilu osataan hyödyntää kasvatusvälineenä:

”Valmennus- ja ohjausmenetelmät ovat viime kädessä niitä toimenpiteitä, joilla kasvatuseriaatteita toteutetaan. Menetelmästä puhuttaessa tässä yhteydessä tarkoitetaan valmennustilanteen organisointia ja erilaisten vuorovaikutustilanteiden järjestelyä. Kasvatustavoitteiden kannalta on tärkeämpää se, miten opetetaan kuin mitä opetetaan.” (Lentopalloliitto/Kasvattaako urheilu.)

Organisoinnilla on varmasti suuri merkitys kasvatuksellisten tilanteiden kannalta. Kuinka moni valmentaja asettaa kasvatuksellisuuden motoristen taitojen kehittämisen edelle ja todellakin lähtee rakentamaan harjoitusta kasvatustavoitteiden ympärille? Olen itse liikunnanopettajaopintojeni aikana tuskailut tuntisuunnitelmalomakkeiden parissa hetken jos toisenkin. Yksittäisen tunnin tavoitteet on pilkottu fyysis-motorisiin, kognitiivisiin ja sosiaalis-affektiivisiin tavoitteisiin. Kansankielellä sama asia tarkoittaa sitä, että liikuntatunnilla täytyy tulla hiki, taitojen ja osaamisen kehittyä, tietojen lisääntyä sekä lisäksi tunnilla pitää saada sosiaalisia ja tunteisiin vetoavia elämyksiä. Lähes aina lähdän liikkeelle fyysisten osa-alueiden kehittämisestä – näin uskon käyvän monelle muullekin opiskelijalle.

Kasvatuksellisuus ei ole se perusrunko, jota mieltäisin tuntia suunnitellessani. Kyseessä voi olla henkilökohtainen tapa ajatella, mutta samalla yleinen ilmapiiri ja oppimisen tulos: liian paljon keskitymme yhä edelleen oikeisiin suorituksiin emmekä siihen, mitä tilanteessa tapahtui, miltä tuntui ja mikä saa yrittämään uudestaan? Mikä saa jatkamaan liikuntaa ja urheilua harrastuksena, elämäntapana?

5.3.2 Vastuullisuus ja yhteistoiminta

Lapsen kehityksessä häviää itsekeskeisyys noin kymmenvuotiaana ja lapsi tuntee voimakasta tarvetta toimia ryhmässä ja hän on hyvin yhteistyökykyinen (Hiltunen & Karvinen 1991, 95-104; Westergård 1990, 68-69). Liikunnan ja urheilun avulla lasta voidaan tietoisesti kasvattaa myös tunne-elämässä, tiedoissa ja yhteistyötaidoissa. Lisäksi liikunnan kautta opitaan pitkäjänteiseen toimintaan ja liikuntaleikkien avulla harjoitellaan niin voittamista kuin häviämistäkin. (Telama 1989, 90-91; Puonti 1999, 113-114.) Vastuullisuuden ja yhteistoiminnan kehittyminen ja kehittäminen ovat selkeästi esillä kaikissa materiaaleissa. Tätä aihe-aluetta voidaan pitää keskeisenä urheilun ja kasvatuksen teemana. Vaikka käsittely onkin joissakin materiaaleissa varsin vähäistä, voidaan sitä pitää myös sisällöllisesti yhteneväisenä, toistuvana aiheena. Suomen Uimaliiton oppaassa (Taso I, Peruskurssi, 2) on painotettu muun muassa seuraavia asioita:

- ” - *Yhteen hiileen puhaltaminen – yhteistyöllä ja tasa-arvoisesti.*
- *Tue urheilijoiden ryhmä – ja seuraylpeyttä.*
- *Korosta yhteisvastuuntunnetta.*
- *Korosta joukkueen yhteistyö ilmapiiriä ja yhteistä menestystä.*”

Kyseisen oppaan sisällön syvällisempi analysointi on tutkimukseni kannalta hankalaa, koska materiaali oli Power Point -kalvopohjia ja näin ollen ranskalaisin viivoin tiivistettyjä yksittäisiä lauseita. Joka tapauksessa kyseisestä esimerkistä näkee sen, että ohjaajakoulutuksessa käsitellään ryhmässä toimimisen periaatteita. Tapoja ja keinoja, kuinka ohjaaja näitä tavoitteita saavuttaa ei tekstistä löytynyt. Toisaalta antoisa keskustelu, johon olen ymmärtänyt kyseisen kurssin pohjautuvan, voi olla hyvä vaihtoehto käsitellä asioita. Avoin mielipiteiden vaihto ja välitön vuorovaikutus osallistujien kesken mahdollistuu hyvin näin tiivistekstisessä materiaalipaketissa.

Urheilun katsottiin olevan varsin hyvä väline opettaa lapsille vastuunottoa sekä itsestä että toisista, yhteistoimintaa, vuorotteluperiaatetta, suhtautumista muihin lapsiin tai toisten auttamista. Myös tästä teemasta pystyi erottelemaan selkeästi esimerkinomaiset tekstikappaleet. Käytännön tilanteet, joissa näitä ominaisuuksia voidaan kehittää ovat yksittäisessä harjoitustapahtumassa välineistä huolehtiminen, kirjurina toimiminen tai joukkuekaverin mukaan ottaminen ja huomioiminen:

”Harjoitusten lopputoimien järjestelyillä voidaan opettaa lapsia vastuunottoon. Välineiden varastoiminen, pallojen keräys ja yleinen siistiminen tulee antaa pelaajien organisoitavaksi ja hoidettavaksi.” (Golfohjaajan opas, 9.)

Muutamissa materiaaleissa on mainintoja lasten ottamisesta mukaan päätöksentekoon toiminnan suunnittelussa ja seuratoiminnan varainhankinnassa: ryhmätoiminnan kautta lapsille voikin opettaa yhteistyötaitoja ja vastuunottoa (Westergård 1990, 68-69). Mielenkiintoista on kuitenkin havaita, että yhteistyön oppimista korostetaan kahden varsin erilaisen tavoitteen saavuttamiseksi. Toinen tähtää yhteisen pelitavoitteen tai -muodostelman onnistumiseen:

”7 v 7 -pelin edellyttämän tekniikan ja taktiikan lisäksi on tyttöjen ja poikien opittava sopeutumaan ryhmään, eli hankittava edellytykset oikeaan ryhmässä käyttäytymiseen ” (Jalkapallo, Nuorten valmennus 1, 18).

Tässä piilee mielestäni ristiriita sikäli, että yhteistyötaitoja ei nähdäkään pelkästään yleisesti normaaliin kehitykseen liittyväksi arvoksi. Pelimuodostelma ja sen toimiminen on toiminnan taustalla päämäärä, jonka onnistumiseksi yhteistyötaitoa tarvittiin. Vastaavasti Lentopalloliitto kirjoittaa asiasta seuraavasti:

”Lentopallossa joukkueen etu ja työskentely yhteisen tavoitteen hyväksi on tärkeää sosiaalistumisen kannalta” (Aloittavan ohjaajan opas, 42).

Tulkitsen tämän kohdan siten, että päämääränä on sosiaalistuminen ja sen toteutuminen mahdollistuu lentopallon kautta. Näiden esimerkkien kautta voi hyvin havaita sen, kuinka samaa teemaa voidaan käsitellä eri tavoin. Osaltaan nämä tekstit kertovat myös siitä erilaisuudesta, joka koskee materiaaleja kokonaisuudessaan ja johon olen jo aiemmin tutkimuksessani viitannut. Tulkintani vastuullisuus ja

yhteistoiminta -teemasta onkin se, että teemaa on kaikissa materiaaleissa esiintynyt, mutta toiminnan kohde on ollut erilainen. Esimerkiksi palloliiton opas kohdistaa tavoitteen suoritukseen ja lentopalloliitossa itse toiminta ja sen tuoma sosiaalistuminen ovat tärkeitä.

Näkemykset yhteistoiminnasta ja vastuullisuudesta tukevat osiltaan uutta valmentamisen linjaa, jossa toiminnan lähtökohtana tulisi nähdä lapsi. Sikäli niiden käsittely on Nuoren Suomen eettisten linjausten mukaisia, joissa painotetaan nimenomaan lapsen tarpeita urheilijana. Samoilla linjoilla on myös Puhakainen (2001), jonka ihmisnäkemys on laaja-alainen. Hän toteaa, että nykyinen näkökulma ihmiseen ei ole ollut kunnioittava ja pohtiva. Tästä on puolestaan aiheutunut hänen mielestään monet lapsiurheilun ongelmat, koska lasten ja nuorten ihmisarvo on unohdettu. Heitä on pidetty ikään kuin urheilujärjestelmän tarvitsemana materiaalina, joiden kehitystä ja elämää aikuiset hallitsevat. (Puhakainen 2001, 49-50.) Mielenkiintoinen kysymys mielestäni on se, kuinka paljon valmentajat uskaltavat antaa vastuuta ja mikä on oikeanlaista vastuun antamista lapsille? Mikä on oikeanlaista lapsilähtöistä toimintaa? Aikuisille lienee haasteellista löytää se raja, jossa voi olla lasten ”vietävinä” heitä kuitenkin samalla kasvattaen ja tukien.

5.3.3 Etiikan ja moraalin teemat

Moraalinen kypsyminen on kykyä päätellä, mikä on oikein tai väärin. Kokonaisuuden kannalta eettis-moraalinen kypsyminen luo edellytyksiä sosiaaliselle käyttäytymiselle. (Telama 1989, 89.) Lapsi alkaa sisäistää normeja ja moraalikäsitteitä soveltaen niitä uusiin tilanteisiin 7-12 vuoden ikäisenä. Tämän ikäiselle lapselle on ominaista myös ympärillä olevien ihmisten toiminnan havainnointi. (Himberg, Laakso & Peltola 1992, 45.)

Moraalin kehittämisessä vuorovaikutus ympäristön kanssa on tärkeää. Moraalin tasolla lapset saavuttavat uuden tason vastavuoroisuuden ja molemminpuolisen kunnioituksen kautta. Lapsi ei tottele enää vain auktoriteetteja, vaan yhteistoiminnan tuloksena saavutetaan keskinäinen kunnioitus, joka johtaa ennen pitkää oikeudentunnon kehittymiseen. (Piaget, 1988.) Piaget korostaa vastavuoroisuutta etenkin autonomisen moraalien omaksumisessa. Molemminpuolinen kunnioitus

mahdollistaa, että yksilö arvostaa muita ihmisiä. Hän kohtelee toisia ihmisiä samalla tavoin, kuin odottaa itseään kohdeltavan. (Piaget 1983, 189.)

Sekä Telama & Laakso (1995) että Helkama (1993) pohjaavat ajatuksensa etiikan ja moraalien kehityksestä Kohlbergin (1984) tutkimuksiin. Kognitiivisen kehittymisen kautta yksilö siirtyy alemmilla heteronomisen moraalien tasoilta ylemmille autonomisen moraalien tasoille (Telama & Laakso 1995, 275). Helkama (1993) lisää tähän vielä sen, että älyllisen kehityksen lisäksi tarvitaan roolinoton kehitys. Näiden molempien kehitys on välttämätön, jotta tietty moraaliarvioinnin vaihe voidaan saavuttaa. (Helkama 1993, 52.)

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoisinta on tarkastella sitä, kuinka paljon löytyy erilaisia etiikkaan, moraalisiin tai arvoihin tavalla tai toisella liittyviä aiheita. Koska tutkimukseni näkökulma on eettinen ja sen yksi keskeinen käsite etiikka, on tämä teema-alue haasteellisin. Se ikään kuin kertoo jotain siitä ytimeistä, josta nykypäivän urheilussa keskustellaan ei pelkästään lasten urheilun myötä vaan myös huippu-urheilussa. Tapa, jolla tätä teemaa materiaaleissa käsitellään, kertoo osaltaan lajiliittojen suhtautumisesta reilun pelin sääntöihin.

Pelkästään tämän aihealueen tarkastelu ei kuitenkaan olisi ollut hedelmällistä, koska kaikilla niillä teemoilla, joita olen löytänyt tekstikorpuksesta, on tavallaan yhtymäkohtansa etiikkaan ja urheilun eettisiin arvoihin. Niiden kautta voidaan esimerkiksi tukea tai ehkäistä urheilun avulla tapahtuvaa eettistä kasvatusta. Ne poiminnat, joita olen materiaaleista nostanut esiin, ovat osiltaan tulkinnallisia, mutta myös suoraan etiikan ja moraalien teemaan viittaavia. Junioripesisvalmentajan oppaassa (1996, 111) on muun muassa kirjoitettu reilun pelin periaatteista seuraavasti:

” - Filmaamiset, tuomareiden petkuttaminen ja vastustajaa loukkaava käytös eivät ole reilun pelin hengen mukaisia.

- Pelin säännöistä ei etsitä porsaanreikiä, joita hyödynnetään keinolla millä hyvänsä.

- Väkivaltaan kielteinen suhtautuminen. Missä väkivalta alkaa, siellä urheilu loppuu.”

Koska etiikka on alueena laaja, ovat myös löydetty aiheet hajanaisia. Edellisen esimerkin mukaan urheilun kautta voidaan oppia rehellisyyttä, reilua peliä ja hyviä tapoja. Materiaaleista on löydettävissä lisäksi se, että urheilun kautta voidaan oppia moraalikäsitteitä, myötätuntoa, empaattisuutta ja oikean ja väärän rajoja. Urheilun avulla sisäistetään myös eettisiä arvoja. Ringetteliitto käsittelee reilun pelin sääntöjä seuraavalla tavalla:

”Pelaajien kasvun ohjaaminen siten, että heistä tulee tyylikkäästi käyttäytyviä nuoria...osaavat kannustaa, noudattavat reilun pelin periaatetta toiminnassaan” (Ringeten perustutkinto lasten ohjaajille).

Teksteistä on löydettävissä vastaus *mihin* urheilun kasvattaa. Nämä kaikki ovat arvoina ja urheilun etiikan kannalta varsin tärkeitä. Ongelmalliseksi lukijan tai ohjaajaksi opiskelevan kannalta nousee kuitenkin se, että vastausta siihen, *miten* näihin tavoitteisiin pääsen, ei joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta löytynyt. Seuraavassa on yksi poikkeava esimerkki tekstistä, jossa lyhyesti esitellään 7-11 v lasten ominaispiirteitä ja samassa yhteydessä kerrotaan, kuinka nämä piirteet voidaan toiminnassa huomioida:

”Lapset...opettelevat sosiaalisia rooleja ja ryhmätoimintaa. Ohjaajan toiminta...roolileikkien käyttäminen ja pari- ja ryhmätyöskentelyn käyttäminen, säännöt tärkeitä.” (Yleisurheilun Starttiopas 2001, 6.)

Tästä tekstiosioista on löydettävissä selkeästi lapsen ominaispiirteet ja tavat, joilla sosiaalisia rooleja voidaan opetella. Yhteistoiminnan, sosiaalisen käyttäytymisen ja eettis-moraalisen kehittymisen välistä yhteyttä ei tosin selvitetty, mutta esitystapa on yksinkertainen ja helppotajuinen ja siksi esimerkkinä mielestäni hyvä. Tässä yhteydessä sanonta ”laatu korvaa määrän”, pitää siis paikkansa.

Olen aiemmin työssäni viitannut reilun-pelin käsitteeseen, joka pääpiirteissään on siis kaikkea sitä urheilullista käytöstä, mikä ei ulotu lajisäännösten piiriin. Näiden yksilöiden välisiä suhteita hoitavien, nykyään usein ehkä ”reilun pelin” säännöillä kulkevien ohjeiden noudattamiseen on viitattu materiaaleissa yleisimmin. Nämä usein toistuvat esimerkit kertonevat niiden merkityksellisyydestä ja Nuori Suomi –aatteen sisällyttämisestä teksteihin:

”Urheilun tulevaisuuden kannalta on aivan ratkaisevaa, että urheiluyhteisö pystyy kehittämään keskuudessaan myönteisiä epävirallisia sääntöjä. Meidän on selvästi päätettävä millaista käyttäytymistä me pidämme hyväksyttävänä niin kentällä kuin kentän ulkopuolellakin.” (Juniori pesisvalmentajan opas 1996, 110.)

Näiden epävirallisten sääntöjen noudattamista ja valvomista ehdotettiin siirrettäväksi esimerkiksi tuomarille. On varsin oikeutettua ja perusteltua, että myös tuomarille kuuluu osa kasvatusvastuusta. Heidän roolinsa on varsin keskeinen puhuttaessa urheiluyhteisöstä. Käytöksestä annetut sanktiot – tai vaikkapa keskustelut – herättävät varmasti myös urheilijoita miettimään suhtautumistaan urheiluun. Tietenkin tavoitteellisinta ja tärkeintä olisi se, että lapsi sisäistäisi itse ne reilun pelin säännöt, joiden kautta urheilu säilyy tervehenkisenä. Mitä enemmän tarvitaan valvojia, rangaistuksia ja sääntöjä, sitä kauempana luultavimmin ollaan ”aidosta urheiluhengestä.” Lindfeldt (2001, 57) toteaaakin, että ongelma dopingin ja epäurheilijamaisuuden suhteen piilee ihmisten suhtautumisessa urheiluun sen sisältämine sääntöineen. Urheilija ei hänen mielestään henkilökohtaisesti ole enää vastuussa säännöistä, vaan vastuu on siirretty tuomareille ja toimitsijoille. Hän kannattaa jokaisen yksilön omaa vastuuta reilun pelin noudattamisesta. Mielenkiintoisen havainnon esittää myös Telama (1991), jonka mukaan tuomarit löysillä tulkinnollaan voivat vahvistaa alakulttuureita ja epävirallista moraalialia eli kirjoittamattomia sääntöjä. Onkin hyvä havaita se, että tuomarin rooliin urheilussa kätkeytyy monitahoisia ulottuvuuksia ja heidän asemansa oikean ja väärän tulkitsijoina voi myös olla kyseenalainen.

On ehkä liian kaukaa haettua puhua doping-säännösten rikkomuksista ja lasten urheilun säännöistä samaan aikaan, mutta mielestäni Lindfeldtin idea sisäisestä, urheilijan omalle vastuulle jätetystä sääntöjen noudattamisesta toimii myös lasten kanssa. Mitä aikaisemmin heitä kasvattaa ”tuomaroimaan” omia pelejään ja vastuu valmentajalta siirtyy pelaajille, voisi olettaa, että suhde sääntöihin ja niiden kunnioittamiseen säilyisi myös aikuiseksi.

Ei voida myöskään sanoa, että sääntöjen merkitystä ja niiden noudattamista joko yksilön itsensä tai ulkopuolisen tahon kautta pitäisi väheksyä. On kuitenkin todettu, että sääntöjen merkityksellisyyden ja ymmärtämisen kautta myös

yhteistoimintamoraali ja henkilökohtainen autonomia lisääntyvät (Piaget 1988, 62-65).

Varsin yleistä materiaaleissa on se, että niissä esitellään operaatio Pelisääntöjä (Nuori Suomi), Nuori Suomi-ideologiaa tai Sinettiseura-toimintaohjeita (Nuori Suomi). Usein nämä esittelyt jäävät kuitenkin ilman tarkempaa selvitystä siitä, kuinka näitä ohjeita, toimenpiteitä tai sääntöjä voidaan konkreettisesti viedä eteenpäin. Yhdellä sivulla esitetty lista operaatio Pelisäännöistä antaa toki kuvan siitä, mikä kyseinen operaatio on, mutta sen soveltamisesta tuskin kovin paljon:

”Yleisurheilu on mukana Nuori Suomi –toiminnassa, jossa korostuu lasten yleisurheilun pelisäännöt. Nuori Suomi –toiminnassa ohjaajat huomioivat lapsen kyvyt liikkua, kehitystason, lasten välineet, kannustamisen ja kasvatuksen sekä monipuolisen liikunnan niin urheilussa yleensä kuin lajisovelluksissakin.” (Yleisurheilun Starttiopas 2001, 5.)

Tämän esimerkin mukaan tavoitteet jäävät jossain määrin irrallisiksi ja ehkä myös lukijalle vaikeiksi hahmottaa. Tosin tämän oppaan eduksi on luettava se, että se käsittelee myöhemmin joitakin edellä mainitsemiaan teemoja esimerkkien kautta. Näistä yksilöllisyyden ja kehitystason mukaiseen ohjaamiseen kannustetaan seuraavasti:

”...erot lasten fyysisessä ja psyykkisessä kehityksessä ovat suuret – harjoitusryhmien kokoaminen kehitystason, ei iän mukaan...” (Yleisurheilu Starttiopas, 7.)

Pesäpallo-oppaan tekstin (edellä mainittu esimerkki, s. 110) kautta sen sijaan aloitteleva ohjaaja saanee uutta mietittävää koko reilun pelin periaatteesta: kun tekstissä annetaan laajempi näkemys, herää omakin ajattelu paremmin. Olisi toivottavaa, että ohjaaja pysähtyisi miettimään ”miten näitä asioita voisin soveltaa omassa työssäni, kuinka todellisuudessa voin seuratyössä käyttää tehtyjä Pelisääntöjä ja toimivatko ne? Golfliiton oppaassa onkin pyydetty laatimaan seuran junioritoiminnalle pelisäännöt, joiden avulla muun muassa:

”...toiminnassa säilyy hauskuus ja leikinomaisuus, lapsia kohdellaan tasapuolisesti... kokonaisvaltainen kehittyminen, ei kilpailujen voittaminen, säilyy päätavoitteena. (Golfhjaajan opas, 27.)

Tärkeintä näiden sääntöjen laatimisessa lienee kuitenkin se, että ne sopivat oman seuran tai ryhmän toimintaan ja laaditaan yhdessä lasten ja vanhempien kanssa. Myös käytännön toteuttaminen on tärkeää: pelkät säännöt ilman niiden noudattamista tuskin vievät eteenpäin reilun pelin mukaista toimintaa.

5.3.4 Vuorovaikutuksen merkitys

Telaman (1989) mukaan urheilua on totuttu pitämään hyvänä kasvattajana. Vaikka lieveilmiöitä on yhä enemmän ja enemmän, on vanhempien usko urheilun hyvää tekevästä vaikutuksesta edelleen olemassa. Esimerkiksi joukkuelajeja pidetään sosiaalisesti varsin kasvattavina. Telama jatkaa, että urheilun avulla kasvattamisen mahdollistavat erilaiset vuorovaikutustilanteet. Ei siis voida sanoa, että jokin asia urheilussa itsessään ohjaisi hyvään tai pahaan. (Telama 1989, 87.)

Myös Puonti (1999, 113-114) ja Kukkonen (1990, 59) korostavat vuorovaikutuksellisuutta ihmisten välillä kasvattajana. Materiaaleissa nämä vuorovaikutukselliset tilanteet syntyvät joko ohjaajan erilaisen toiminnan kautta tai urheilun kasvattavien tilanteiden myötä. Teksteissä todetaan muun muassa, että valmentajan tehtävä on luoda vuorovaikutustilanne, että eri kommunikointitavoissa ei saa olla ristiriitaa ja että on oltava lasten tasolla keskustelussa. Seuraavien oppaiden esimerkeistä käy hyvin ilmi vuorovaikutuksen merkityksellisyys kasvatuksessa:

”Valmentaminen on vuorovaikutusta. Sinä vaikutat toisiin, motivoit, asetat tavoitteita, opetat, ohjaat ja ojennatkin. Miten viestit ajatuksiasi, tunteitasi, ohjeitasi niin, että ne tulevat ymmärretyksi? Miten saat selville lasten, lasten vanhempien, seuran johtohenkilöiden mielipiteet, asenteet ja käsitykset? Tarvitset erilaisia vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutussuhde on parhaimmillaan, kun sekä valmentaja että lapsi ottavat toisensa huomioon, kuuntelevat toisiaan, ilmaisevat oman

mielipiteensä ja ovat selvillä päämääristä.” (Junioripesisvalmentajan opas 1996, 94.)

Pesäpalloliiton opas käsittelee muutenkin vuorovaikutuksen teemaa laajasti huomioiden kehon, ilmeiden ja eleiden viestinnän:

”Kehosi liikkeet, eleesi ja ilmeesi kertovat hyvin paljon. Hyväksyvä nyökkäys ja hymy välittävät erilaista viestiä kuin hartioiden kohotus ja kulmien rypistäminen.” (Junioripesisvalmentajan opas 1996, 94.)

Hieman suppeampi ja enemmän toteamuksen omainen on SvoLi:n tulkinta vuorovaikutuksesta. Tämä esimerkki ei kerro tarkasti, mitä kaikkea vuorovaikutus pitää sisällään. Se antaa lukijalle yleisellä tasolla olevan näkemyksen:

”Liikunta ei sinänsä kuitenkaan kasvata, vaan liikuntatilanteissa vallitseva ihmisten välinen vuorovaikutus. Kasvatus liikunnassa on aikuisen ja lapsen yhdessä elämistä.” (SvoLi Jumppakoulu, ohjaajakoulutus, 8.)

Myös yhteistyön tai joukkuehengen rakentamisessa vuorovaikutuksella katsotaan olevan merkitystä, samoin korostetaan keskustelun merkitystä ristiriitatilanteiden purkamisessa. Tärkeänä pidetään myös luottamuksellisen urheilija-valmentaja suhteen syntymistä ja aitoa kiinnostusta lapsen asioihin. Seuraavat kaksi esimerkkiä kuvaavat tätä valmentajan ja urheilijan kanssakäymistä. Huomion arvoista on se, että Suomen Uimaliiton materiaaleissa on valmentajalle tehty omat ”teesit” eli vuorovaikutuksen välineet, joiden avulla on tarkoitus helpottaa hänen toimintaansa lasten kanssa. Seuraavassa on lueteltu muutamia:

”VALMENTAJAN TEESIT...YKK= Ymmärrä, Kuuntele, Keskustele

- *Pyri olemaan pidetty ja haluttu ryhmäsi keskuudessa.*
- *Luo turvallisuutta ja varmuutta toiminnallasi.*
- *Älä syyllistä uimareitasi...”* (Suomen Uimaliitto, Taso I, 2.)

Palloliiton materiaaleissa korostetaan esimerkiksi valmentajan kykyä tunnistaa pelaajan mielialoja ja mielipiteitä:

”Rohkaise pelaajia kertomaan huolensa. Keskustele pelaajasi kanssa silloin, kun hän on vastaanottavaisimmillaan. Ota selville, miten pelaajat kokevat valmennuksesi. (Taidon opettaminen, 35.)

Näiden esimerkkien kautta materiaalien lukijalle tulee ainakin selväksi se, kuinka valmentajan täytyy lasten ja nuorten kanssa toimia. Valmentajalle asetetaan paljon vaatimuksia, joiden täyttämiseen tarvitaan mielestäni hyvä ryhmän tuntemus ja kokemus valmennettavista. Muulla tavoin ei luultavimmin ole mahdollista tietää sitä, milloin ”pelaaja on vastaanottavaisimmillaan”, kuten Palloliiton materiaaleissa kirjoitetaan. Samoin pitempiäaikaisen valmennussuhteen kautta urheilijat rohkaistuvat paremmin kertomaan mielipiteensä toiminnasta.

Kahden liiton materiaaleissa on lisäksi käsitelty erilaisia johtamistyyliä, joita voitaneen pitää myös erilaisina valmentajapersoonina. Näistä toinen on lapsikeskeinen johtamistyyli ja toinen humanistista valmennusta korostava linjaus. Viimeksi mainittu valmennuslinja perustuu pitkälti myös vuorovaikutukseen, sen tuomiin mahdollisuuksiin ja ennen kaikkea hyödyntämiseen toiminnassa. Oikeansuuntainen toiminta lapsena voi vaikuttaa myönteisesti arvoihin aikuisurheilijana ja esimerkiksi urheilun etiikkaan liittyviin valintoihin:

”Valmennuksen tulee olla sisäisesti motivoivaa, jolloin korostuvat onnistumisen elämykset ja nautinto suorituksista, osallistumisen riemu, keskittymiskyvyn nousu, itseluottamus ja omien mahdollisuuksien hahmottaminen...Sosiaalisen vuorovaikutuksen tulisi ulottua myös vastustajiin. Urheilijoiden tulisi toimia vastustajiinsa nähden keskinäisellä kunnioituksella ja huolenpidolla.” (Urheilu ja lasten henkinen kasvu, Suomen Lentopalloliitto.)*

Ensimmäinen valmentajani järjesti kesäleirejä usein siten, että olimme teltoissa yötä ja teimme ruokaa ”kenttäkeittiössä”. Väillä pinna kiristyi, kun samoja naamoja katseli ja kylkituntuma ei loitontunut juuri missään vaiheessa. Tv:n ääreen ei päässyt pakenemaan sosiaalisia tilanteita eikä äidillekään voinut soittaa. Leiri piti kasata rankan harjoituspäivän jälkeen yhdessä ja jokaisella oli tehtävänsä, jotta saatiin ruoka tehdyksi. Kannon nokassa ei lukaan istunut. Elimme siis käytännössä tiivistä, luonnonmukaista leirielämää, jossa toiminnan selkeä ja yksinkertainen edellytys oli tiimityö, sosiaalisuus, toisten hyväksyminen ja sopeutuminen. Yhdessä toimiminen ja leirinuotion ääressä paistetut letut ovat näin jälkepäin ajatellen olleet urheilu-urani hienointa aikaa.

Esimerkkien tummennetut tai isot kirjaimet ovat esiintyneet myös alkuperäisessä tekstissä.

Lapsikeskeisyyteen perustuvassa johtamistyylistä todetaan, että hankaluus ohjaajan kannalta on epävarmuuden tunne, joka tulee asioiden suunnittelu- ja toteutusvastuun antamisesta lapsille. Materiaalien mukaan tämä on myös yksi tekijä siihen, että kyseistä tyyliä on käytetty melko vähän:

”Peleissä lapsista ei saisi tehdä liian riippuvaisia pelinjohtajasta. Jos pelinjohtaja neuvoa jatkuvasti ja tekee ratkaisut pelaajan puolesta, silloin lapset eivät opi itse ajattelemaan pelitilanteessa...Lapsikeskeisen työtavan oppiminen ei ole helppoa. Vastuunjakaminen lasten kanssa luo epävarmuutta, jota meitä ei ole opetettu kohtaamaan. Perehdy työtapaan kaikessa rauhassa ja toteuta vähitellen. (Junioripesisvalmentajan opas 1996, 91.)

Mielestäni on varsin kiinnostavaa ja rohkeaa esitellä lapsikeskeisten johtamistyylien heikkouksia. Tämä osoittaa toisaalta rehellisyyttä ja ehkä käytännön kauttakkin tullutta kokemusta. Lienee kuitenkin parempi, että myös toiminnan kannalta tavoiteltavien ohjaamismenetelmien ongelmakohdat tuodaan esille eikä tyydytä esittämään pelkästään niiden vahvuuksia ja myönteisiä puolia. Inhimillisenä pidän myös sitä, että ohjaajille annetaan aikaa tutustua uuteen työtapaan. Oppaassa ei vaadita ohjaamistavan muutosta hetkessä ja näin annetaan valmentajallekin enemmän aikaa pureskella ja sulatella uusia menetelmiä. Kokonaisuuden kannalta näiden erilaisten valmennustyylien esittely on positiivista ja mahdollistaa ohjaajan arvioimaan omaa toimintaansa ja tyyliänsä.

Ohjaajaan liittyviä vuorovaikutuksellisia tilanteita käsitellään noin puolessa tutkituista materiaaleista ja urheilun muiden kasvatuksellisten asioiden yhteydessä kahden liiton materiaaleissa. Kokonaisuutena tulosta ei voitane pitää kovin hyvänä, jos taustaksi ottaa näkemyksen vuorovaikutuksen merkityksellisyydestä kasvattajana ja lapsen kehityksen edellytyksenä. Esimerkiksi Telama (1989) liittyy minän ja itsetunnon kehittämiseen vuorovaikutuksellisuuden ympäristön ja etenkin muiden ihmisten kautta. Muun muassa ympäristöstä saatu kannustava palaute tukee itsetunnon tervettä kehittymistä. (Telama 1989, 88.)

Vuorovaikutusta on pidetty myös eettis-moraalisen kehityksen perustana. Helkaman (1993) huomio vuorovaikutuksessa kiinnittyy juuri erilaisten moraalisten valintojen perusteluihin ja siihen, että moraalikäsitteet muovautuvat vaiheittain yksilön ja hänen ympäristönsä vuorovaikutuksen tuloksena. Valinnat eivät ole opittuja, vaan yksilön ajattelutapa rakentuu erilaisten vuorovaikutustilanteiden kautta. Lisäksi uusi moraalikäsitteiden taso muotoutuu vaiheittain, täydentämään entistä. Uudesta vaiheesta tulee vain hienosäikeisempi ja integroituneempi. (Helkama 1993, 36-37.)

5.3.5 Itsenäisyys ja omatoimisuus

Yksilön vastuuta korostava omatoimisuus ja sen painottaminen on myös tärkeää, jos halutaan ohjata nimenomaan eettis-moraalista kehitystä (Laakso & Telama 1995, 287). Materiaaleissa varsinaisesti ohjaajan tehtäväksi nähdään kolmessa oppaassa lasten kasvattaminen itsenäiseksi ja omatoimiseksi:

”Hyvän ohjaajan/valmentajan ominaisuudet ”pähkinäkuoressa”

Tavoitteesi: ...kannusta nuoria itsenäiseen ja omatoimiseen työskentelyyn” (Ringette, Laji-osio I, 5).

Muuten omatoimisuutta ja itsenäisyyttä käsitellään urheilun yhtenä kasvatustavoitteena, joka saavutetaan muun muassa ohjausmenetelmien kautta:

”Valmentajan on johdateltava mielekkäiden harjoitusten avulla lapsia käyttäytymään itsenäisemmin pelin eri tilanteissa. Tähän soveltuu ainoastaan sellainen opetustapa, joka kannustaa lapsia itsenäiseen ajatteluun, mutta ei kuormita liikaa heidän ymmärrystään. Valmentaja ei saa vain antaa määräyksiä ylhäältä päin tai pakottaa lapsia vastaanottamaan tietoa sitä harkitsematta; hänen on jätettävä lapsille mahdollisuuksia ratkaista tehtävä itsenäisesti ja kehittää omia käsityksiään. Olethan kärsivällinen valmentajana. (Taidon opettaminen, Suomen Palloliitto, 23.)

Kuten edellä olevista esimerkeistä voi tulkita, itsenäisyyden ja omatoimisuuden käsittely on jäänyt toteamukseksi. Varsinaisia käytännön esimerkkejä siitä, miten tätä omatoimisuutta tai itsenäisyyttä voitaisiin tukea, ei juurikaan esiintynyt. Palloliiton

esimerkissä puhutaan opetustavasta, joka kannustaa itsenäiseen ajatteluun: minkälainen tällainen opetustapa on? Riittääkö ohjaajaksi opiskelevalle materiaaleista saatu tieto siitä, että on annettava lapsille mahdollisuus tehdä omat ratkaisut? Mitä puolestaan kertoo lukijalle Ringetteliiton oppaan tavoite ”kannustaa itsenäiseen ja omatoimiseen työskentelyyn?” Oppaiden lukijoille jätetään näin ollen suuri vastuu tulkita näitä tekstejä omalla tavallaan: johtaako se myös erilaisiin – myönteisiin ja kielteisiin – ratkaisuihin valmennustyössä?

Kokonaisuutena tämän teeman käsittely on muutenkin varsin vähäistä ottaen huomioon, että omatoimisuus ja itsenäisyys ovat eettis-moraalisen kehityksen kannalta tärkeitä osa-alueita. Tämän takia materiaaleissa tulee olla enemmän selvennyksiä siitä, miksi tulee tukea näiden piirteiden kehittymistä. Tällä hetkellä tutkituissa materiaaleissa olevat lauseet jäävät irrallisiksi ja vaikeiksi tulkita – lukijana ja tutkijana jouduin kysymään usein: miksi itsenäisyyteen täytyy kasvattaa?

6 OHJAAJAN ROOLI

6.1 Valmentajan monet roolit

Valmentajan rooli on kasvatustavoitteita toteuttava tai ei-toteuttava henkilö. Perinteinen valmentajakoulutus korostaa urheilullisen suorituskyvyn kehittämisen menetelmiä, mutta tärkeämpää on lapsen kehitystarpeiden ymmärtäminen ja oikea asennoituminen lapsiin. Näin ollen lasten valmentajalle olisi tärkeämpää hallita ohjaus- ja opetusmenetelmät kuin lajisäällöt, jos tärkeimpänä asiana pidetään kasvatustavoitteiden toteutumista. Tärkeämpää on se miten opetetaan, kuin mitä opetetaan. Kannatta huomioida se, kuinka eri menetelmiä hyödynnetään ja kuinka sitä kautta esimerkiksi ohjattavien aloitteellisuutta tai omatoimisuutta edistetään. (Telama 1989, 91-95.)

Ohjaajan rooleista ylivoimaisesti eniten materiaaleissa painotettiin sitä, että *ohjaajan on tuettava lapsen kehitystä ja kasvua*. Olen koonnut joitakin teemoja, jotka liittyvät siihen, miten valmentaja voi tätä kehitystä tukea. Joukoksi muodostuu muun muassa *yleinen kasvun tukeminen, suhtautuminen sääntöihin ja moraalin kehitykseen*. Oppaissa todetaan, että kasvun tukeminen tapahtuu olemalla paitsi valmentaja, myös opettaja, ystävä ja kasvattaja:

”Lasten joukkueen valmentajan on hallittava useita rooleja. Aina tilanteen ja tarpeen mukaan tulee toimia johtajana, kasvattajana, opettajana ja ystävänä. Valmentajan tulee kyetä menemään lämmöllä lapsen tasolle ja samanaikaisesti säilyttää oma aikuisuutensa.” (Junioripesisvalmentajan opas 1996, 4.)

Samoin muutamissa oppaissa on maininta siitä, että rajojen asettamisen kautta voidaan vaikuttaa lapsen kehitykseen. Parhaimmillaan teemaa käsitellään jopa yksittäisen ongelma-alueen, päihdevalistuksen kautta ja kasvattajan rooleja jaetaan muillekin urheilun parissa toimiville:

”Valmentajat, joukkueenjohtajat, liiton tai seuran toimihenkilöt ja vanhemmat luovat harrastustoimintaan kulttuurin, joka joko lisää tai vähentää kemiallisten aineiden käyttöä. Se, millaiset arvot, asenteet ja mallit lapsille ja nuorille välittyvät on käytön aloittamisen kannalta ratkaisevaa. Siksi päihitteettömyyden tulisi olla ainoa

vaihtoehto niinä aikoina, kun ollaan mukana alle 18-vuotiaiden organisoidussa urheilutoiminnassa.” (Suomen Lentopalloliitto, Aloittavan ohjaajan opas, 45.)

Lisäksi yksi liitto esittelee holistista ihmiskäsitystä ja ihmisenä kehittymistä. Tässä näkemyksessä tärkeintä on yksilön näkeminen kokonaisvaltaisesti, ei pelkästään fyysisenä olentona:

”HOLISTINEN IHMISKÄSITYS

Holistinen ihmiskäsitys valmennustyön lähtökohtana

-Puhakainen-

- *KEHOLLISUUS*
- *TAJUNNALLISUUS ELI PSYKKIS-HENKINEN*
- *SITUATIONAALISUUS ELI ELÄMÄNTILANTEISUUS*

Mitä nämä tarkoittavat lapsen elämässä?” (Suomen Uimaliitto, Taso I, 1.)

Olen jo aiemmin työssäni viitannut kyseisen liiton ongelmallisuuteen ja tekstin tulkinnan vaikeuteen, koska kyse on Uimaliiton Power Point -pohjaisesta materiaalipaketista. Teksti on esitetty ranskalaisin viivoin ja tuntuu siksi varsin irralliselta. Yksittäisinä sanoina holistisen ihmiskäsityksen teemat eivät kertone lukijalle paljon, mutta oppaan sisällön kannalta on merkittävää, että kyseinen ihmiskäsitys on materiaalipaketin ensimmäinen luku. Tulkitsen tämän siten, että Uimaliitossa valmennustyön perustana on kyseinen ihmiskäsitys ja sitä pidetään tärkeänä.

Ajatellen näkökulmaa, siis eettisyyttä, jolla tutkimusta toteutin, ovat kommentit ohjaajan vaikutuksesta moraalin kehityksessä hyvin vähäisiä. Vain kolmessa oppaassa todetaan ohjaajan olevan vastuussa, tai hänen toiminnallaan olevan merkitystä, lapsen moraalin, reilun pelin tai urheilijamaisen käytöksen kehittämisessä:

”Ohjaajan oma rooli, esimerkiksi suhtautuminen tuomaritoimintaan, on tärkeää joukkueen reilun pelin hengelle.” (Aloittavan ohjaajan opas, Suomen Lentopalloliitto, 43.)

Tämä esimerkki jää hivenen irralliseksi muusta tekstistä, koska siinä ei eritellä tarkemmin ”suhtautumista tuomaritoimintaan” eli sitä, mikä on oikea ja väärä tapa arvioida tuomarin toimintaa. Tuomarien kanssa voi keskustella asiallisestikin ja tästä on annettava malli myös lapsille.

Oppaissa on sen sijaan enemmän mainintoja siitä, että ohjaajan on valvottava sääntöjen noudattamista, pidettävä yllä kuria ja järjestystä – myös itse niitä noudattaen:

”Ehdottoman tärkeää on, että ohjaaja tulee toimeen lasten kanssa ja on valmis noudattamaan seurassa hyväksytyjä pelisääntöjä valmennuksen suhteen. Myös hänen motiivinsa on hyvä selvittää. Lajitietämys ja kokemukseen ei tietysti ole pahitteeksi. Alhaista tasoitusta ei sen sijaan vaadita.” (Golfhjaajan opas, 28.)

Tulkitsen tekstiä tässä niin, että enemmän painotetaan ”hyvää tyyppiä”, kuin teknisesti taitavaa pelaajaa ohjaajana. Tämä pitää varmasti paikkansa, koska innostus, ryhmän hallinta ja motivointi ovat tärkeitä taitoja saada lapsen jatkamaan lajia. Tämän näkemyksen mukainen esimerkki löytyykin SvoLi:n oppaasta:

”Ohjaajan ei tarvitse olla liikunnan ammattilainen opettaakseen lapsia liikkumaan. Oikeastaan ohjaajan taito perustuu siihen miten hän saa lapset innostumaan ja liikkumaan tietyn tavoitteen suunnassa.” (SvoLi Jumppakoulu, 11.)

SvoLi:n oppaassa kynnys aloittaa ohjaustoiminta tehdään matalaksi. Tässä voi olla taustalla lajikulttuuri ja voimistelun perinteet Suomessa. Yleensäkin voimistelussa kilpailullisuus lienee keskimääräistä vähäisempi ja kyseisen liiton toimintaan liittyy valtavasti erilaisia lajeja, joissa voi olla mukana ilman vahvaa kilpailutavoitetta. Joskin kilpavoimistelu lajina lienee yksi vaativimmista ja vaatii varhain lapsena aloitettua harjoittelua. Oppaan tekstien kautta saa kuitenkin sen näkemyksen, että myös muita arvoja, kuin kilpavoimistelu, kuuluu kyseisen liiton arvomaailmaan.

Palatakseni sääntöjen merkitykseen ja ohjaajan osuuteen sääntöjen valvojana, voidaan todeta, että valvomalla sääntöjä valmentaja ohjaa myös eettis-moraalista kehitystä (Arnold 1997, 51). Kuitenkaan ilman keskustelua tai asioiden syvempää merkitystä pohtimatta säännöt jäävät vain säännöiksi, joita noudattamalla tai

rikkomalla tulevat seuraamukset. Tiukempaa sääntöjen noudattamisen merkitystä korostaa Palloliiton opas (Taidon opettaminen 1994, 27), jossa kirjoitetaan opetustilanteen valmistelun yhteydessä näin:

”Kutsu pelaajat kokoon selvällä, kuuluvalla äänellä huomion kiinnittämiseksi ja muun toiminnan lopettamiseksi. Älä salli heidän komennon jälkeen enää viivytellä. Jos joku valmennettava ei toimi ohjeiden mukaan, kutsu nimellä tai kehoita häntä jollakin sopivalla sanonnalla: ”Odotamme kaikki sinua, Tuomas!”, ”Aloitamme vasta kun kaikki ovat hiljentyneet!”, ”Säännöt koskevat jokaista!”

Urheilun mukana tuoma kurinalaisuus ja syy-seuraus suhteen oppiminen voivat tulla joillekin lapsille ensikertaa esille vasta pallokentällä. Sikäli niiden kunnioittaminen osaltaan opettaa lapsille yhteiskunnankin toimintamallia. Palloliiton oppaassa onkin maininta siitä, että rikkoessaan yksittäisiä sääntöjä lapsen on tiedostettava rikkoneensa myös yhteisiä sääntöjä. Myös vastuuta sääntöjen rikkomisesta on otettava:

”Anna pelaajan selittää, miksi hän toimii sääntöjen vastaisesti. Älä saarnaa tu nolaa pelaajaa. Korosta sitä, että ryhmän sääntöjä on rikottu. Aseta pelaajasi – älä itseäsi vastuuseen.” (Taidon opettaminen, 35.)

Asettamalla lapsi itse miettimään tekojensa seuraamuksia hänelle sisäistynee paremmin se, mikä merkitys säännöillä on yhteistoiminnan kannalta. On kuitenkin muistettava, että kasvatus urheilussa on muutakin kuin sääntöjä, vaikka se usein ohjeina, rajoituksina tai vaikkapa ongelmatilanteiden ratkaisemisena nähdäänkin (Kukkonen 1990, 59). Tiukalla kurin pidolla on puolensa – aivan varmasti lapset oppivat olemaan hiljaa, toimimaan kurinalaisesti ja aika saadaan tehokkaasti käyttöön. On kuitenkin mahdollista, että lasten leikkisyys, luontainen idearikkaus ja mielikuvituksen käyttö alistetaan laittamalla lapset sotilasmaiseen kuriin ja järjestykseen. Voi olla jopa niin, että aremmat lapset alkavat pelätä liian tiukalla ilmeellä olevaa valmentajaa. Toki toiminnan sujumiseksi ohjaajalla on oltava narut käsissään, jotta tekeminen ei mene suunnittelemattomaksi poukkoiluksi. Hyvä ohjaaja antaa kuitenkin lapsillekin tilaa ja ideaalitalanne olisi se, että kentälle tullessaan ohjaaja huomaisi lasten jo harjoittelevan. Lapsilta tulee loistavia ideoita ja

heidän kekseliäisyytensä on monin verroin aikuisten ajatusmaailman yläpuolella – niitä kannattaa siis hyödyntää.

Olin vuosi sitten kesällä kotikuntani kiertävä uimaopettaja. Eräs oppilaistani oli hiukan alaikäinen ryhmään, mutta varsin kokenut vesipeto. Olimme opiskelleet alkeisselkäuinnin saloja jo muutamia kertoja, mutta pääsääntöisesti tytöllä tahtoi takapuoli tippua pohjaan ja vettä nenään. Homma ei siis toiminut, ongelma oli käsien liikkeessä, näin sen itsekin, mutten keksinyt enää keinoja korjata. Yritin vielä kerran havainnollistaa seisten, millaista rataa kädet tekevät. Yhtäkkiä tyttö kysyi: ”Ai onks se niinku tehtäis lumienkeleitä talvella hangessa, ne kädet, sellaset enkelin siivet?” Päässäni syttyi harvinaisen kirkas lamppu ja ryhdyttiin tuumasta toimeen: enkelin siipiä hiukan muuntamalla tyttö polskutteli pitkät pätkät alkeisselkäuintia. Paras palkinto itselleni jäi muistoihin tytön hymystä ja oivalluksesta, oppimisesta. Siihen eivät auttaneet uimaopettajakurssit eivätkä kahden vuoden yliopisto-opinnot – tärkeintä olivat lumienkelin siivet.

Ohjaajan rooli lapsen moraalisen kehityksen tukijana lienee kuitenkin väistämätön. Tämä näkemys on Tirrillä (1996), jonka pohdinta tosin liittyy koulumaailmaan. Hänen mukaansa keskustelun kautta moraalisisissa ristiriitatilanteissa oppilaille täytyisi esittää heidän tasostaan yhtä tasoa korkeampi vaihtoehtoinen näkökulma ongelmaan. Näin heidät altistettaisiin korkeampaan moraaliseen päättelyyn, jonka on osoitettu edistävän moraalista kehittymistä. (Tirri 1996, 126-127.)

Vaikka Tirrin esimerkki on koulumaailmasta, halusin ottaa sen mukaan, koska samaa periaatetta voisi soveltaa myös urheilumaailmassa ja lasten kanssa toimiessa. Urheilu tarjoaa monenlaisia tilanteita, joissa moraalisiin keskusteluihin on tarvetta ja juuri ohjaaja voisi olla tämä keskustelun johtaja tai johdattelijä. Lasten kohdalla nämä voisivat olla edellä mainittuja yhteistoimintaan, sääntöihin ja toisten huomiointiin liittyviä asioita. Pääidea olisi kuitenkin se, että ohjaaja ei olisi se, joka sanoo oikean ja väärän. Hänen tulisi pikemminkin tarjota lapsille erilaisia vaihtoehtoja ja olla oppimaan ohjaaja.

Lapsen kehittymiseen voidaan vaikuttaa hyödyntämällä herkkyykskaudet pelkästään valvomalla ja ohjaamalla lapsia sääntöjen noudattamiseen. Etenkin 7-12 v. lapselle sääntöjen noudattaminen on hyvin tärkeää; lapsi edellyttää sitä sekä ohjaajilta, opettajilta ja muilta lapsilta. Myös käsitykset oikeasta ja väärästä ovat selkiytyneet lapselle. (Dunderfelt 1988, 86-89; Hiltunen & Karvinen 1991, 95-104; Westergård 1990, 67.)

6.2 Esimerkin suuri voima

Juvan kansalliset hiihdot ja Harri Kirvesniemi. Pienen hiihtäjänalun unelma oli saada tuolta ihmeelliseltä sankarilta nimikirjoitus. Jonotin muiden mukana maalialueella kisan jälkeen ja voi sitä suurta ilon tunnetta, kun sain siniseen vihkoon HÄNEN oikean nimikirjoituksensa. Säilytin sitä vuosia valokuva-albumin takasivulla, jonne kelpuutin myöhemmin vain sisarusteni kuvat.

Entäs sitten Marja-Liisa? Sarajevon olympialaiset. Muistan vieläkin sen Apu-lehden keskiaukeamakuvan, jossa HÄN hymyili sinisessä Suomi-paidassa kaulallaan neljä mitalia. Kolme kultaa ja yksi pronssi, kaikissa oli oranssit nauhat...

Valmentajan vaikutusta esimerkkinä käsitellään yhtä opasta lukuun ottamatta kaikissa materiaaleissa. Muutamissa oppaissa todetaan lyhyesti esimerkin vaikutus toimintaan, toisissa taas asiaa käsitellään laajemmin. Tärkeintä lienee kuitenkin se, että edes suppeita mainintoja ohjaajan vaikutuksesta esimerkkinä löytyy, koska esikuvien vaikutus lapsen kehitykseen on vahva ja lapsi samaistuu helposti idoleihin (Hiltunen & Karvinen 1991, 95-104; Westergård 1990, 68-69).

”Muista myös, että olet itse tärkeä esimerkki lapselle. Valmentajan vaikutus nuoreen on joskus ajoittain jopa suurempi kuin omien vanhempiensa. Sinulla on mahdollisuus tartuttaa positiivinen elämänasenteesi, rehellisyytesi, ahkeruutesi, täsmällisyytesi ja reilun pelin henki valmennettaviisi. Tunne vastuusi!” (Golfohjaajan opas, 27.)

”Annetuilla käytösmallilla on suurempi vaikutus oppimistulokseen, kuin sanallisilla ohjeilla. Uskottavuutesi lasten silmissä säilyy parhaiten, kun itse toteutat niitä asioita, joita vaadit ja edellytät ohjattaviltasi.” (Junioripesisvalmentajan opas 1996, 4.)

”Ohjaajana olet pelaajillesi idoli ja aikuisen malli, jonka mielipiteillä ja esimerkillä on pelaajiin suuri vaikutus.” (Aloittavan ohjaajan opas, Suomen Lentopalloliitto, 6.)

Ohjaajan esimerkin vaikutus korostuu sikäli, että lapsi kopioi ohjaajan esiintymistyyliä, puheita ja käyttäytymistä usein omaan käyttäytymiseensä. Tästä johtuen ohjaajan tulee olla hyvin tietoinen omasta ohjaustyylistään ja suhtautumisestaan lapsiin. (Autio 1995, 21-23.) Ohjaaja kantaa myös omaa persoonaansa, ajatuksiaan, mielipiteitään ja taustojaan mukanaan ja niiden kokonaisuus on mukana hänen työssään. (Autio 1995, 21-23; Puhakainen 2001, 67).

Hiihdin muistaakseni viimeistä vuotta Hopeasompa-sarjassa, eli olin kuudentoista. Ja edelleen varsin vahvarakenteinen. Jo toisena vuonna peräkkäin minulle kävi kuitenkin niin, että varsinainen Hopeasomman loppukilpailu, siis ikäistemme ”SM” meni alle odotusten ja hiukan näiden jälkeen hiihdetty Koululiikuntaliiton mestaruuskisa vastaavasti hyvin. Kuntoni tuli esille ikään kuin liian myöhään. Pääsin kahtena vuonna perätysten valtakunnallisessa KLL:n kisassa mitaleille ja aivan ikäluokan kärkiihtäjien tuntumaan. Vihdissä hiihdettiin sitten nämä kyseiset koululaisten kisat, varsin helppossa maastossa. Sain kuitenkin siitä hyvästä varsin kylmää vettä niskaani. Vielä tuolloin ensimmäinen valmentajani oli mukana kuvioissa ja perustelut kisamenestyksestäni oli seuraava: ”No, täällä on nyt sen verran helppo maasto, että Katikin pärjää, kun on niin painava...” Siinä sitä sitten kannustettiin taas! Ei puhettakaan siitä, että oltaisiin oltu iloisia menestyksestä – sama sitten olinko menestynyt tukevan olemukseni vai hyvän kunnon myötä, kenties lahjoillakin. Pieni ilon siemen, jonka itse koin, meni murusiksi.

Valmentajan merkitystä korostaa myös Alajoutsijärvi (1999), jonka mielestä lasten tasavertaisella kohtelulla ja esimerkiksi hyvällä käytöksellä vastustajajoukkuetta kohtaan, antaa valmentaja mallin myös lapsille. (Alajoutsijärvi 1999, 131-136.) Oppaissa nähdään täsmällisyys, rehellisyys, ahkeruus ja tasapuolisuus valmentajan omassa toiminnassa ominaisuuksina, jotka välittyvät myös lapsille. Tasapuolisuus on myös itsenäinen toistuva ominaisuus ohjaajalla. Tämä esiintyi muun muassa siten, että lapsia ei saa arvottaa taustansa tai välineittensä kautta, palautetta on annettava kaikille ja myös kehitystä voidaan edistää tasapuolisella ohjaamisella:

”On hyvä varoa tilannetta, jossa lapsi saa erityishuomiota ainoastaan uusien mailojensa kautta. Ohjaajan oma arvomaailma heijastuu helposti lapsiin. Jokainen lapsi on hyväksyttävä omana itsenään riippumatta siitä minkälaiset välineet hän omistaa.” (Golfhjaajan opas, 22.)

Erilaisuuden hyväksyminen ja lasten arvostaminen taloudellisista taustoista huolimatta ovat ensiarvoisen tärkeitä asioita. Tasapuolisuudella näissä asioissa ohjaaja antaa mallin samalla yleisestä arvomaailmasta ja asioiden tärkeydestä. Kenelläkään ei ole oikeutta tuomita toisen ihmisen vakaumusta ja pienet lapset eivät pysty vaikuttamaan vanhempiensa varallisuuteen – rikkauteen tai köyhyyteen. Lasta on siis turha syyllistää siitä, millaisiin olosuhteisiin hän on syntynyt. Paitsi näillä maallisilla asioilla myös yleisellä käytöksellä ja olemuksellaan valmentaja voi viestiä tasapuolisuudesta.

Ensimmäisen valmentajani kanssa vuorovaikutus ei ottanut sujuakseen. Hän valmensi minua usean vuoden ajan ja ajoittain hänen oma isä-tytär suhteensa aiheutti kateutta ja kyräilyä ainakin omissa ajatuksissani: kohteliko hän kaikkia tasapuolisesti, laittoiko sukset samalla tavalla? Välillä tuntui, että ainakin oma tekniikkani oli kaukana hyvästä ja malliesimerkki tietyllä tytöllä. Kannustus oli muutenkin välillä keljuilun ja naljailun yhdistelmää, mutta silti kyseinen valmentaja oli minulle suuri esimerkki ja hänen sanansa painoi paljon aina yläasteen loppupuolelle saakka.

Urheilun ulkopuolisen toiminnan tärkeyttä painotetaan vain yhdessä materiaalipaketissa. Samanlaisia yksittäisiä poimintoja ovat ohjaajan rooli lasten idolina ja aikuisen mallina. Lasten kehitysvaiheeseen kuuluu voimakas esikuvan tarve ja juuri valmentaja voi omalla toiminnallaan olla lapselle sitä, hyvässä tai pahassa. Mielenkiintoinen kommentti on myös se, että vasta esimerkillisen toiminnan kautta valmentaja pystyy ansaitsemaan kunnioituksen – pelkkä vaatiminen ei siis riitä:

”Kuinka saavuttaa kunnioitusta...Olet itse hyvä esimerkki. Älä vaadi kunnioitusta, ansaitse se. Ole kiinnostunut urheilun ulkopuolisista asioista.” (Taidon opettaminen, Suomen Palloliitto, 33.)

Tässä lienee syytä myös pohtia, mitä merkitystä on sillä, että valmentaja on ”aikuisen malli” tai esimerkillinen myös harjoitusten ulkopuolella? Onko sillä edes mitään merkitystä, kuinka valmentaja käyttäytyy sen jälkeen, kun ohjattu toiminta loppuu: sytyttääkö savukkeen tai laittaako nuuskan huuleen vilkuttaessaan lapsille tai ostaako alaikäisille olutta? Oleellista lienee se, onko urheilullisuus ohjaajalle elämäntapa vai rooli; keino saada arvostusta ja ansiota. Ei tietenkään voida kieltää henkilökohtaisia mieltymyksiä tai pitää nuuskaavaa valmentajaa huonona kasvattajana. Tärkeintä on kuitenkin tiedostaa oma käytöksensä ja sen vaikutukset, sekä ennen kaikkea se, mitä haluaa lapsille viestittää. Voi olla jopa niin, että valmentajan yltiöpäinen terveellisyys esimerkiksi ravinto-asioissa johtaa askeettisuuteen, syömishäiriöihin tai muuten suppeaan elämänpiiriin, jota valmentaja vaatii ja kuuliainen urheilija noudattaa.

Yhteistyö toisen valmentajan kanssa oli positiivista paitsi tulosten syntymisen, asennoitumisen, kannustamisen kautta myös suorapuheisuuden myötä. Tämä tosin johti siihen, että hänen lausuttuaan sanat ”paksuperseinen punkero” alkoi ohjelmoitu pitkäntähtäimen painonpudotusohjelma. Tämä tehtiin ikään kuin harjoitusvuosisuunnitelman kylkiäisiksi ja ehdotus tuli valmentajaltani. Hän oli itse varsin tiukka omassa ravintotottumuksissaan ja ainakaan esimerkistä ei ollut puutetta. Omalla kohdallani tuo ohjelma toi kyllä tulosta, mutta jätti jälkensä myös lievien syömishäiriöiden muodossa. Tämä taas johti rasisusvammakierteeseen ja niin edelleen. Lisäksi ruokailusta ja painosta kehkeytyi keskustelumme avauspuheenvuoro ja taisipa se olla tärkein seurannan kohde myös harjoittelussa.

6.3 Ohjaajan arvot ja filosofia

Valmentaja voi siis huomaamattaan ohjata lapsia joko myönteisiin tai kielteisiin ratkaisuihin, perustella väärin, osoittaa epäoikeudenmukaisuutta tai jatkuvalla liian auktoriteettimaisella otteella sammuttaa liikunnan riemun. Valmentajalla tulisi olla koko ajan itsellään kirkkaasti mielessä oma ”punainen lankansa”, jonka avulla hän toteuttaa omaa valmennusfilosofiaansa. Ei ole mielestäni yhdentekevää, millaisella asenteella valmentaja menee harjoituksiin ja kuinka hän esittää asiansa. Tähän taustaan peilaten, valmentajalla on myös valtava mahdollisuus vaikuttaa ohjattavien eettis-moraalisiin käsityksiin liittyen urheilijana olemiseen.

Ohjaajan omista arvoista tai muista ominaisuuksista muodostuu myös materiaaleista oma teemansa. Tämä on myös niitä harvoja teemoja, joka esiintyi kaikissa materiaaleissa. Aihetta lähestyttiin muun muassa tehtävien kautta:

”Mitä itse odotat seurasi junioritoiminnalta? Mitkä ovat mielestäsi toiminnan kolme tärkeintä tavoitetta?” tai *”Miten omassa seurassasi taataan jokaisen halukkaan lapsen mahdollisuus tulla mukaan golftoimintaan?”* (Golfohjaajan opas, tehtävät 6 ja 7, 26).

”Miksi olet mukana ohjaustoiminnassa?” tai *”Ohjaajan rooli/tehtävät?”* (Suomen Lentopalloliitto, Aloittavan ohjaajan opas, 7).

Mielestäni tämän kaltaisten kysymysten kautta herätetään hyvin ohjaajien omaa ajattelua ja on todellakin mietittävä omia tarkoituksia ohjaustoiminnassa. Arvoitukseksi tietenkin jää se, käsitelläänkö näitä kysymyksiä yhdessä, sivuutetaanko ne kokonaan vai jäävätkö ne lukijan omaan käsittelyyn. Tärkeintä on kuitenkin se, että tehtäviä esiintyy materiaaleissa ja niiden kautta tarjoutuu ainakin mahdollisuus pohdintaan.

Myös tavoitteenasetteluun kiinnitetään huomiota. Tämä ilmenee paitsi tehtävien kautta, myös toteamuksina, etteivät menestystavoitteet saa olla tärkeimpiä toiminnan ohjaajia. Samalla kuitenkin hyväksytään se tosiasia, että joskus kasvatukselliset ja kilpailulliset tavoitteet ovat vastakkaisia ja valitettavan usein ensin mainitut jäävät jalkoihin:

”Liian voimakkaat ja liian varhaiset menestymistavoitteet saattavat laittaa valmentajan ”puun ja kuoren” väliin. Yhtäältä häneltä odotetaan valmennettavien hyvää menestystä ja toisaalta kasvattamista sekä lasten kehitystarpeiden huomioon ottamista.” (Junioripesivalmentajan opas 1996, 107.)

On hyvä tuoda esille valmentajana toimimisen negatiivisia piirteitä ja sitä, että menestyminen kuitenkin motivoi niin isoa kuin pientäkin urheilijaa jatkamaan harrastustaan. Hankalaksi tilanteen saattaa tehdä myös lasten vanhemmat, joiden osuutta käsitellään Palloliiton oppaassa muun muassa seuraavalla tavalla:

”Korosta vanhemmille, että liiallinen lapsiin kohdistuva paine voi estää lapsia nauttimasta jalkapallosta ja samalla vähentää jalkapalloharrastuksen mahdollisuuksia vaikuttaa heidän kehittymiseensä.” (Taidon opettaminen, 35.)

Valmentaja lienee usein ongelmallisten tilanteiden edessä, koska menestyminen ja kilpailut ovat osa urheilua jo pienestä pitäen. Haaste muotoutuu oikeanlaisen asenteen juurruttamiseen lapsiin: voittaminen on mukavaa ja osin tavoitteellistakin, mutta häviö ei kaada maailmaa eikä huononna lapsen ihmisarvoa.

Olen valmennustyön merkeissä miettinyt usein sitä, miksi kilpailullisuus pitäisi poistaa, jos se osataan kanavoidsa oikein. Omalla urallani urheilijana kilpaileminen ja menestyminen kasvoi jo alkumetreillä kieroon, koska pönkitin sillä itsetuntoani ja myöhemmin areenoiden kansainvälistyessä en voinutkaan aina voittaa. Kilpailun sijaluku vastasi itsetuntomittarini ja kilpailuista hävisi nautinto. Näihin kielteisiin kilpailullisuuden piirteisiin olen yrittänyt omien valmennettavien kohdalla puuttua, koska kysyessäni nuorilta urheilijoilta, mitkä ovat seuraavan kauden tavoitteet, ei vastaukseksi tule elämykset vaan raadolliset sijoitustavoitteet SM-kisoissa. Tämä kertonee siitä, että kilpa-urheilussa ollaan mukana voittamisen takia ja muut elämykset ja kokemukset ovat kaupantekijäisiä. Kilpailut ovat tärkeitä, mutta vielä tärkeämpää on saada nuorille ja lapsille selväksi se, että he ovat tärkeitä oman persoonansa kautta ilman urheilua, joka on vain pieni viipale elämässä. Valitettavasti olen joutunut kohtaamaan niitäkin vanhempia, jotka asettavat sijatavoitteet lapselleen ja johtavat puhetta yhteisharjoituksissa.

Olen koonnut tähän teema-alueeseen myös yleisesti valmentajan rooliin liittyviä ominaisuuksia, jotka nousivat materiaaleista. Valmentajan tulee olla kannustava, ihmisten kanssa hyvin toimeen tuleva, luotettava, hyvä ilmapiirin rakentaja, johdonmukainen, myönteinen ja kehittymiskykyinen. Ajatellen urheilun kasvattavaa vaikutusta myönteinen ilmapiiri ja sen luominen kasvatusympäristöksi on oleellinen osa onnistunutta kasvatustapahtumaa. Sitä edesauttaa valmentajan suhde lapseen (Telama 1989, 91-93). Samoin Rannon (1999) mukaan myönteinen suhtautumistapa ja kannustava ilmapiiri innostavat yrittämään. Tämän kautta myös motoristen taitojen

vaatima toisto- ja harjoitusmäärä saavutetaan helposti. (Ranto 1999, 77-78.) Monille ohjaajille on varmaankin selvillä se, että kehuilla ja kannustuksella saa enemmän aikaa kuin kiljumisella. Oleellisin kysymys lienee valmentajan erilaisissa ominaisuuksissa, kuinka luontaisia persoonallisuuden piirteitä ne ovat. Jos toisaalta kannustetaan olemaan oma, aito itsensä ja toisaalta luokitellaan jo valmiiksi tietty valmentajatyyppeiksi, ollaan kenties ristiriitaisessa tilanteessa. Tavoitteet ja todellinen minä onkin saatava luontevasti kohtaamaan.

Tulkinnallinen pääsanoma materiaaleista on, että nykyään pyritään pois tietynlaisesta autoritäärisestä ohjaustyylistä, jossa valmentaja nauttii tiettyä pelonsekaista kunnioitusta. Ohjaaja ei ole enää auktoriteettimainen itsevaltiainen vaan hänen tulisi ottaa lasten ja nuorten luovuus ja oma-aloitteisuus huomioon (Itkonen 1990, 16). Parhaimmillaan urheilijan ja valmentajan suhde todellakin käsittää aidon hedelmällisen vuorovaikutuksen ja se perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen. Eri asia on kuitenkin se, kuinka tämän tyylistä suhdetta pystyy toteuttamaan pienten lasten kohdalla, jolloin painottuu enemmän ryhmän hallintaan ja kurinpitoon liittyvät tavoitteet. Kovin paljon ei kuitenkaan menetetä, jos urheilijan ja valmentajan suhde perustuu jo alussa luottamukseen ja ilmapiiri on myönteisellä tavalla korjaava ja kannustava. Sille perustalle on hyvä rakentaa myös aikuisurheilijan ja valmentajan yhteistyötä.

7 POHDINTAA

Urheilun etiikkaan ja kasvatuksellisiin arvoihin kiinnitetään huomiota etenkin lasten ja nuorten urheilussa yhä enemmän. Lajiliittojen ja seurojen on huomioitava lasten ja nuorten urheilun toiminnan eettinen sisältö saadakseen yhteiskunnalta rahallista tukea. Lisäksi 1990 –luvun alkupuolella perustettiin Nuori Suomi ry. edistämään lasten liikuntaharrastusta, jossa edetään ilman suoritustavoitteita ja keskitytään lapsikeskeiseen toimintaan.

Tutkimukseni, jossa tavoitteeni oli I-tason ohjaajamateriaalien tarkastelu eettisestä näkökulmasta, liikkuu näin ollen urheilusektorilla varsin ajankohtaisessa teemassa. Analysointini kohdistui aiheisiin, jotka käsittelivät urheilun mahdollisuutta kasvattajana, ohjaajan erilaisia rooleja ja mahdollisuuksia ohjata lapsia eettisesti myönteisempään urheiluun.

Urheilun kasvattavia tekijöitä, ohjaajan rooleja ja etiikkaa kyllä käsitellään materiaaleissa, mutta vain joissakin oppaissa havainnollistavin esimerkein ja keskimäärin niitä käsitellään vähän. Suurimmaksi osaksi on tyydytty toteamuksiin, jotka eivät avaudu lukijalle. Sama koskee Nuori Suomi-ideologiaa, joka joissakin oppaissa näkyy kopiointina ja suorina lainauksina esimerkiksi Nuoren Suomen tekemistä ”Lasten ja nuorten urheilun eettisistä linjauksista”. Tämä erilaisuus teemojen käsittelyssä on keskeinen osa tutkimustulosta ja kertonee siitä tarpeesta, joka kohdistuu tulevaisuudessa materiaalipakettien tasapuolisuuteen ja uudistamiseen.

Tutkimukseni yllätyksellisyys koskee samoin materiaalien sisällöllistä ja konkreettista sivumäärällistä eroavaisuutta. Kertooko tämä myös lajien välisistä eroavaisuuksista ja paneutumisesta lasten ja nuorten urheiluun? Tosin jokaisella lajilla on oma historiansa ja alakulttuurinsa, joka luultavimmin näkyy ohjaajakoulutuksessa. Pitkät perinteet omaava laji on ehtinyt paneutua paremmin koulutusmateriaalin tuottamiseen kuin tuorempi lajiryhmä, jonka henkilöstö kamppailee vielä perustoimintojen organisoinnin kanssa. Lisäksi etiikan ja moraalin teemojen käsittely oli vähäistä vaikka useissa oppaissa korostettiin Nuoren Suomen periaatteen mukaista toimintaa.

Kertovatko nämä havainnot siitä, että eettisistä ja kasvatuksellisista asioista on kirjoitettu liittojen materiaaleissa ilman niiden syvällisempää pohdintaa? On tavallaan edetty Nuoren Suomen toiveiden mukaisesti ilman, että kyseistä ideologiaa olisi sovellettu esimerkiksi omaan lajiin sopivaksi. Koska monissa oppaissa on rohkeasti tuotu esiin urheilun ja omankin lajin kielteiset piirteet, voisi lajisovellusten kautta tarkentaa esimerkiksi omia lajikohtaisia pelisääntöjä. Joukkuelajeissa usein ne kohdistuvat kenties peliaikaan tai pelirooleihin, taitolajeissa kenties kehonkuvaan tai arvosteluun ja sen luomiin paineisiin. Vastaavasti voisi tarkemmin kertoa, miksi ”laji- X” on hyvä kasvun paikka lapselle.” Mikä siis tekee lajista hyvän kasvualustan?

On hyvä asia, että kasvatuksellisuudesta ylipäättään kirjoitetaan. Kuten jo aiemmin tuloksissa olen maininnut, voisi mukana olla enemmän havainnollistavia esimerkkejä. Tietenkin voidaan ajatella, että ohjaajaksi kouluttautuvilla on jo valmiuksia esimerkiksi harjoituksissa toimia niin, että hän ”osaa kasvattaa lapsia empaattisuuteen ja vastuullisuuteen”. Näin ollen ei olisi tarvetta erikseen mainita, miten ja millä keinoin näitä ominaisuuksia voi kehittää. Perustason opas lienee se materiaalipaketti, jossa tulee käsitellä niitä keskeisiä toimintaperiaatteita, jotka koskevat myös kasvatuksellisia tavoitteita.

Lähes kaikissa materiaaleissa on tehtäviä ja kysymyksiä, joilla aktivoidaan hyvin lukijaa. Niiden sisällyttäminen jatkossakin teksteihin auttaa sisäistämään tekstit paremmin. Vaikka kysymyksiä ei purettaisi yhteisesti tai ne jäisivät vain omakohtaisen pohdinnan tasolle, avartavat ne hyvin tekstin muuta sisältöä. Lisäksi joidenkin yksittäisten liittojen materiaalit ovat jo nyt varsin hyvätasoisia. Tässä kohtaa on syytä mainita, että joidenkin lajiliittojen arviointi saattaa jäädä liian heikoksi, koska en voi arvioida todellista kenttätöitä ja sitä kasvatus- ja vuorovaikutusprosessia, joka on ohjaajan ja lapsen välisen toiminnan ydintä. Näin ollen todellinen toiminta ja yksittäiset ohjaajat työssään on syytä pitää arviointini ulkopuolella.

Urheilijana sain ajoittain vastata toimittajien kysymyksiin: ”Miltä nyt tuntuu”, ”Mikä oli ladun pahin kohta, missä teit ratkaisun?” ”Kuinka harjoituskausi on mennyt,

miten aiot valmistautua tuleviin kisoihin?” Näihin kysymyksiin voin vastata nyt gradun tekijänä. Alussa oli jotain suurta ja tuntematonta, iso ”G”, jota pidetään opiskeluaikojen suurimpana haasteena. Maalisuoraa puskiessani voin todeta jälkiviisauden olevan jälleen sitä parasta viisautta. Jos nyt aloittaisin gradun, säästyisin ainakin monelta hapuilusta ja tietämättömyydestä aiheutuneelta virheeltä.

Vaikka sain materiaalit ja näkökulman tutkimukseen osittain valmiina, osoittautui tarkkojen tutkimuskysymysten rajaaminen ongelmalliseksi. Materiaaleja tutkiessa maitohapot tuntuivat välillä sietämättömiltä. Tutkimuksen edetessä ja tutkimustehtävien selvityksessä alkoi työssäni selvä myötämaa. Luistokin parani ja etenin vauhdilla. Ajattelin, että tehdäänpäs työ nopeasti loppuun - vielä vähän vauhtia ja kohta olen maalissa. Teemojen ja teorian yhdistäminen ja raportointi vei kuitenkin aikaa. Kirjallisuuden ja tulosten yhdistäminen ei käynytkään niin helposti. Tutkimuksen eläminen ja poukkoileva eteneminen yllätti minut täysin. Olen tottunut suorittamaan asiat aikataulun mukaan järjestyksessä, mutta nyt luovuuden kaivon vesivarannot olivat välillä varsin vähissä. Samoin ajoittainen väsymys, siis inhimillisyys, hidasti työtäni.

Subjektiiivisuuden kriittinen tarkastelu kokonaisuudessaan on asetettava tutkimuksessani keskeiselle sijalle. Osaltaan se on tuonut siihen luotettavuutta, mutta omista tuntemuksistani urheilijana välittyvät pääsääntöisesti kielteiset kokemukset uran ajoilta. Tämä antaa ensinnäkin vääran kuvan omasta urheilu-urastani, koska olen kokenut myös monia iloisia ja jälkikäteen ainakin henkisesti kasvattavia hetkiä. Kriittisyys tuleekin kohdistaa siihen, olenko omien kielteisten kokemusteni kautta hakenut niitä myös materiaaleista? Ovatko eettiset silmälasini olleet pahasti tuhraiset ja näkökulmani samentunut? Sokaistuminen omaan työhön ja kriittisyyden unohtuminen ovat voineet vaivata jossakin välissä tutkimusta, mutta kirjallisuuteen pohjautuva teoria-osuus, oppaiden esimerkit ja oman taustan esiin tuominen ovat olleet ainoita keinoja hälventää tätä sumupilvää.

Tarkastelun kohteeksi tulee asettaa myös aineiston määrä ja kattavuus; voidaanko näiden tulosten kautta yleistää myös tutkimusten ulkopuolella olleiden liittojen materiaaliapakettien sisällön tasoa? Tutkimustehtävän asettelussa kävi selvästi ilmi se, että tulen analysoimaan yhdeksän eri lajiliiton materiaalin, jonka pohjalta teen ehdotuksen tulevaisuuden materiaalien kehittämiseksi. En ollut asettanut

tutkimustehtäväksi niiden pohjalta tehdä arviota kaikkien suomalaisten urheilulajiliittojen tarjonnasta. Sen sijaan kehittämisehdotusten kautta voitaneen arvioida tutkimuksen ulkopuolella olleiden liittojen materiaaleja niiden teemojen osalta, joita käsittelin omassa työssäni.

Metodin käyttökelpoisuus ja oma onnistuminen systemaattisen analyysin soveltamisessa on myös tärkeä osa luotettavuuden tarkastelua. Systemaattinen analyysi on tekstien merkitysrakenteiden tulkintaa ja sikäli se on soveltunut tutkimusvälineeksi hyvin. Määrällinen tutkimus ei mahdollista kestävien ja syvien tulkintojen tekemistä, jota jo tutkimusnäkökulmani vaati. Olen pyrkinyt raportoimaan materiaalien yhtäläisyyksiä ja eroja, poimimaan tutkimuskysymysten kannalta oleelliset asiat ja jättänyt tilaa yllätyksille. Itsekritiikin kohdistan materiaalien analysointiin, johon olisi pitänyt suhtautua avoimemmin: pitäydyin aluksi liian tiukasti tekemässäni kirjallisuuskatsauksessa. Ehkä tuon avoimemman tutkimusotteen myötä olisin saanut nostettua enemmän yllätyksellisyyttä esille materiaaleista. Samoin objektiivisuuden ja kriittisyyden säilyttäminen on ollut havaintojen raportoinnissa välillä hankalaa. Tekstien tulkinta aiheutti pitkien tutkimustaukojen jälkeen ongelmia: aivan kuin olisin nähnyt ne eri tavoin ja uudelleenlaisin ajatuksin. Ehkä tutkimuksen etenemisen myötä myös metodin käyttö muokkautui myönteisessä mielessä ja tutkimukseni kypsyi tekstin tulkintojen osalta.

Mitä olisin voinut tehdä toisin? Aineistoa olisin voinut tutkia ja raportoida loppuun asti lajiliitoittain, jolloin tutkimus olisi näyttänyt toisenlaiselta. Ehkä yhteisten ja yleisten teemojen kautta olen saanut paremmin tuotua esille kokonaiskuvaa, mutta samalla on voinut jäädä erilaisuus ja yllätykset vähemmälle. Joka tapauksessa olen tehnyt parhaani metodin soveltamisessa omassa tutkimuksessani.

Aineiston tulkinnat on osoitettava pitäviksi, niitä ei saa perustaa ”musta tuntuu” - ajatteluun. Kirjallisuuden lukeminen ja taustatyö on pitkä prosessi, jossa ajatustyölle ja omalle esiyymmärrykselle luodaan edellytyksiä. Niiden kautta saadaan tieteellinen pohja tutkimukseen. Omassa tutkimuksessani jouduin palaamaan vielä loppumetreillä urheilun nyky-tilaa käsittelevään kirjallisuuteen, koska tietoni osoittautuivat niiltä osin hatariksi. Huolellisempi perustyö jo tutkimuksen alkumetreillä, jopa kiireettömyyskin, olisi lyhentänyt käyntiäni tutkimuksen

lähtöruudussa. Toisaalta nämä poikkeamat kuulunevat tutkijan arkeen ja kertovat tutkimusprosessin muuntumiskyvystä.

Tutkimukseni keskeinen tehtävä on ollut tarkastella ohjaajamateriaaleja, jotka ovat uraansa aloittavan valmentajan työväline. Materiaalit ovat avainasemassa, koska niiden kautta ohjaajat ja valmentajat saavat perustietoa lasten ja nuorten kasvatuksesta urheilun avulla ja omista mahdollisuuksistaan tuossa prosessissa. Yksittäisten ohjaajien on vaikeaa toteuttaa urheilun kasvatuksellisia ja eettisesti kestäviä tavoitteita, joiden saavuttamiseksi ei ole annettu riittävästi työkaluja – tietoja ja käytännön esimerkkejä. Näin ollen huomio kiinnittyy paitsi lajiliittoihin ja niiden arvomaailmaan, myös urheilun paikkaan yhteiskunnassa ja sen sieltä saamiin heijastumiin.

Jos urheilun arvot ovat rahan, tehokkuuden ja kilpailukyvyn valjastamat, kuten tutkimukseni alussa olen maininnut, on varsin huteraa lähteä rakentamaan lapsille hyvää kasvualustaa. Haasteena lieneekin se, kuinka lasten ja nuorten urheilusta usein jo käytännön syistäkin vastaavat aikuiset, pääsevät eroon tästä suorittamiseen ja tehokkuuteen liittyvästä ajatusmaailmasta. On vaikea uskoa, että omat ajatukset ja arvot pystyttäisiin pitämään erillään ohjaustoiminnasta aivan kokonaan.

Lapsille täytyy järjestää urheilua, joka on heidän näköistään ja lähtee liikunnan, eikä pakonomaisen ja sitovan kilpailullisuuden näkökulmasta. Joskin kilpailuja on oltava niitä haluaville. Yhtäkaikki, lähes kaiken organisoidun toiminnan järjestämiseen tarvitaan aikuisia ja kyse on heidän arvomaailmastaan. Jotta materiaalit vastaisivat niitä vaatimuksia, mitä lasten urheilulta tulevaisuudessa vaaditaan, tulee niissä olla myös ohjaajien arvomaailmaa käsitteleviä osioita. Heitä tulee todellakin haastaa punnitsemaan ja pohtimaan todellisia arvojaan, joiden kautta he vievät lasten urheilua eteenpäin. Näin ollen materiaalien tulee kouluttaa ohjaajia ajattelemaan, eikä mekaanisesti toistamaan valmiita harjoitusesimerkkejä ja annettuja ohjeita.

Vaikka olenkin keskittynyt varsin kapeaan alueeseen materiaalien tarkastelussa, en ole voinut sulkea silmiäni myös materiaalipakettien kokonaisuuden tarkastelulta. Tämä on tosin ollut varsin pintapuolista, mutta näkemykseni mukaan erilaiset fyysiset harjoitteet, tekniikka ja taktiikka täyttävät suurelta osin oppaiden sivut.

On ymmärrettävää, että perustason materiaali tarjoaa tiedot fyysisestä kehittämisestä, liikemalleista ja perusharjoitteista. Koska tulevaisuuden haasteeksi on asetettu lasten ja nuorten urheilun kehittäminen myönteiseen suuntaan kasvatuksellisissa ja eettisissä asioissa, tulee materiaaleihin sisällyttää enemmän esimerkkejä niistä konkreettisista tekijöistä ja työkaluista, jotka näitä tavoitteita vievät eteenpäin. Kehitysvaiheet paremmin tunteva ohjaaja osaa suunnata toimintansa lapsen eettis-moraalista kehitystä myönteisesti tukevaksi ja näin ollen osaltaan kasvattaa lasta rehdiksi urheilijaksi. SLU:n laatima materiaalipakettien uudistamista koskeva ”Tutkintojen perusteet 2000-2003” on asettanut osaamistavoitteeksi 7-12 v lasten ohjaajille lapsen kehityksen ja taustojen tiedostamisen (Tutkintojen perusteet, 32). Myös tämä uudistus vaatii oppaiden laatijoita tarkastelemaan materiaalien sisältöjä uudelleen.

Haluan kuitenkin korostaa tässä, että tutkimuksen tuloksista puhuessani, kerron keskiarvoisesti materiaalien sisällöstä. Poikkeuksia löytyy kumpaankin suuntaan ja oppaiden laatijoiden kannattaa sekä tutustua muiden lajiliittojen materiaaleihin että tehdä tulevaisuudessa enemmän yhteistyötä, keskustella ja kehitellä oppaita yhdessä. Jos jollakulla liitolla on hyvä kokonaisuus tai osia, kannattaa niitä mielestäni hyödyntää. Kannattaa miettiä myös yhteisen perustason kurssin ja oppaan järjestämistä, koska lasten ohjauksen, kasvun ja kehityksen pääperiaatteet eivät vaihtelee lajeittain. Tällä tavoin voitaisiin keskitetysti opiskella ohjaamisen kannalta tärkeimmät asiat ensin ja edetä sitten käytännön sovellutuksiin erilaisten harjoitusten kautta, jotka käytäisiin lävitse lajikohtaisesti liittojen toimesta.

Liittojen pitää tarkistaa myös linjauksensa ja materiaalinsa huippu-urheilun osalta. Vaikka työni tarkastelu ei liity näihin materiaaleihin, voisi siinä olla ainakin hedelmällinen aihe tuleviin tutkimuksiin: kuinka urheilun eettisistä asioista kirjoitetaan esimerkiksi III-valmentajatason materiaaleissa? Vai onko liitteenä kenties vain kielletyt ja sallitut lääkeaineet lista? Lisäksi olisi mielenkiintoista selvittää kurssit käyneiden valmentajien kokemuksia materiaaleista ja niiden käyttökelpoisuutta toteuttaa eettistä kasvatustyötä käytännössä. Pelkkä tutkimus ilman kenttätason toimijoiden arviota jää valitettavan usein liian irralliseksi. Valmentajien mielipiteitä olisi varsin mielenkiintoista tarkastella myös vertailemalla aloittelevien ohjaajien ja pitkään työtä tehneiden kesken: ovatko arvot ja asenteet heillä erilaiset tai muuttuneet? Ovatko kasvatustavoitteet valmentajan edetessä

urallaan kenties ratkaisevasti vaihtuneet? Käytännön työhön keskittyvä jatkotutkimus palvelisi parhaiten omaakin työtäni, jossa olen keskittynyt pelkästään materiaaliarviointiin. Sitä kautta saataisiin yhdistettyä materiaalien arvioitu taso ja käytännön kokemukset tai havainnoimalla saatu tieto.

Mitpä työ on antanut itselleni? Oman tutkijan urani alkutaudit ovat tämän työn myötä näyttäneet välillä varsin epävireisiltä. Prosessina tutkimus on ollut avartava jo siinä mielessä, että tiedän nyt saavani itseni väsyneeksi pelkästään istumalla, kirjoittamalla ja yrittämällä ajatella. Työn prosessointi on kasvattanut niin henkistä kanttia kuin kykyä kyseenalaistaa muiden sanomiset, joskin varsin arasti olen tuota väite-vastaväite tieteellisyyttä uskaltanut työssäni käyttää. Lisäksi mielihyvää on tuottanut se, että havaitsen pystyväni itsenäiseen työhön, jota on välillä ohjauksen avulla johdatettu oikeille urille. Myönteistä on ollut sekin, että kirjallisuuden kautta omat ajatukseni valmentamisesta ja opettamisesta ovat muuttuneet. Kuulun siihen osaan opiskelijoista, joiden liikevalikoimaan ei kuulu kippi-kiintopyörähdyskaarihyppy eli en koe hallitsevani motorisia taitoja niin hyvin kuin ihmissuhdetaitoja. Omat mahdollisuuteni opettajana ja valmentajana näyttävät kohenevan, mikäli myös sosiaalisille taidoille annetaan arvoa ohjaus ja opetustyössä.

Palatakseni vielä itse asiaan ja tutkimukseni loppupäätelmiin. Lasten urheilun tulevaisuuden eteen aloitettu työ ei mene hukkaan, jos nyt toiminnan piirissä olevia lapsia kasvatetaan niillä periaatteilla, jotka tukevat eettisesti kestäväää urheilua. Tänäkin kasvatettu sukupolvi todennäköisesti ja toivottavasti, käyttäytyy samoin huomennakin - vieden eteenpäin omaksumaansa uutta ja rehdimpää urheilukulttuuria. Tärkeä rooli on meillä aikuisilla, kasvattajilla. Meidän toiminnallamme, käytöksellämme, arvoillamme. Ne siirtyvät lapsiin ennemmin tai myöhemmin, siispä meidän on tiedettävä vastuumme, mahdollisuutemme ja etuoikeutemme tuossa prosessissa. Suuria ei kannata tavoitella, eikä odottaa nopeita muutoksia seuraavien sukupolvien eettisissä valinnoissa urheilun suhteen. Jos työtä ei kuitenkaan koskaan aloiteta, ei myöskään nykyistä kehityssuuntausta saada pysähtymään. Eettiset ja moraaliset asiat vaativat kypsyttelyä. Edetkäämme siis pienin, mutta varmoin askelin.

KEHITTÄMISEHDOTUKSET MATERIAALEIHIN:

Enemmän havainnollistavia esimerkkejä siitä, miten urheilun kasvattavia vaikutuksia voidaan toteuttaa. On konkreettisesti tuotava esille se, miten esimerkiksi yhteistoimintaa voidaan edistää urheilun kautta. Monien fyysisten harjoitusesimerkkien yhteyteen voisi liittää vaikkapa lyhyesti sen, mitä kasvatustavoitteita kyseiseen leikkiin, harjoitukseen tmv. tilanteeseen liittyy. On siis tarjottava selkeitä työkaluja.

Laajempaa käsittelyä Nuoren Suomen tavoitteista omaan lajiin soveltaen. Esimerkiksi Operaatio Pelisääntöjen merkitys lasten urheilussa ja kuinka ne toteutetaan ”meidän” lajissa. Hyvä aate ei saa jäädä irralliseksi toistoksi!

Löydettyjen kasvatuksellisten teemojen syvällisempää käsittelyä. Vuorovaikutus, ohjaajan arvomaailma jne. ovat tärkeitä lapsen eettis-moraalisen kehityksen kannalta. On lisättävä ohjaajien tietoisuutta niistä tekijöistä, joilla hän voi vaikuttaa lapsen kasvatukseen reilun pelin hengessä.

Olemassa olevien pohdinta-tehtävien säilyttäminen ja niissä kasvatuksellisten teemojen käsittely. Näin haastetaan ”lukija ajattelemaan” ja soveltamaan omia näkemyksiään ja kokemuksiaan.

Keskeisten psyykkisten kehityspiirteiden ja herkkyykskausien esittely. Tämän kautta ohjaajan on helpompi toteuttaa kasvatustavoitteita.

Yhteistyö muiden lajiliittojen kanssa: hyvien ideoiden kierrätys ja toimimattomien teemojen tuuletus! Mahdollisuuksien mukaan yhteinen perustason kurssi, jonka aiheina kasvatustavoitteita, fyysinen ja psyykkinen kehittyminen, urheilun etiikka ja ohjaajan toiminta.

LÄHTEET

- Airaksinen, T. 1993. Arvokeskustelu: välineet, sisältö ja retoriikka. Teoksessa T. Airaksinen, P. Elo, K. Helkama & B. Wahlström (toim.) Hyvän opetus – Arvot, arvokeskustelu ja eettinen kasvatus koulussa. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 9-31.
- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. (1. painos 1993) Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alajoutsijärvi, S. 1999. Juniorikiekkoilua. Teoksessa R. Honkonen & J. Suoranta (toim.) Höntsyä vai tehovalmennusta? Kirjoituksia joukkueurheilun junioritoiminnasta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 131-136.
- Allardt, E. 2001. Urheilu kansakunnan rakentajana. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2000. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 13-26.
- Arnold, P. J. 1997. Sport, Ethics and Education. Iso-Britannia: Redwood Books.
- Autio, T. 1995. Liiku ja leiki. Motorisia perusharjoitteita lapsille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Bredemeier, B.J.L. & Shields, D.L.L. 1995. Character Development and Physical Activity. Champaign, IL.: Human Kinetics.
- Dunderfelt, T. 1988. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy, 133-157.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Grön, T. & Jussila, J. 1992. Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkala, J. 1998. Ajolähtö turvattomiin kotipesiin. Liikunnan järjestökentän muutos 1990-luvun Suomessa. Akateeminen väitöskirja, politiikan tutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Heikkala, J. & Koski, P. 1998. Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia No 63/1998.

Heinilä, K. 1974. Urheilu – ihminen – yhteiskunta. Jyväskylä: K.J. Gummerus Osakeyhtiö.

Heinilä, K. 2001. Terve sielu terveessä ruumiissa. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Helkama, K. 1993. Nuoren kehittyvä etiikka. Teoksessa T. Airaksinen, P. Elo, K. Helkama & B. Wahlström (toim.) Hyvän opetus – Arvot, arvokeskustelu ja eettinen kasvatus koulussa. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 32-69.

Hiltunen, P. & Karvinen, J. 1991. 7-9 vuotiaan liikunta ja urheilu. Teoksessa J. Karvinen (toim.) Lapsi ja urheilu. Perustietoa liikunnasta ja urheilusta ohjaajille, opettajille ja lasten vanhemmille. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Julkaisija: Suomen Valtakunnan Urheiluliitto Nuori Suomi- ohjelma, 93-106.

Hiltunen, P. & Karvinen, J. 1991. 10-12 vuotiaan liikunta ja urheilu Teoksessa J. Karvinen (toim.) Lapsi ja urheilu. Perustietoa liikunnasta ja urheilusta ohjaajille, opettajille ja lasten vanhemmille. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Julkaisija: Suomen Valtakunnan Urheiluliitto Nuori Suomi-ohjelma, 107-116.

Himberg, L., Laakso, J., Peltola, R. & Vidjeskog, J. 1992. Psykologia 2. Kurssi 2. Kehittyvä ihminen. Porvoo: WSOY.

Ilmanen, K. 2003. Nuoriso-, lapsi-, ja kuntoliikunta tulevaisuuden vahvuuksia Suomessa. *Liikunta ja Tiede* 40, 2003:3, s. 4-9.

Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Itkonen, H. 1999. Kilpakenttien kapinalliset. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) *Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi* nro XVII, Helsinki. Tampere: Tammer-paino Oy.

Jääskeläinen, L. 1985. Liikuntakasvatuksen mahdollisuudet. Teoksessa A.O. Arponen & O. Pekkanen (toim.) *Urheilun tulevaisuus*. Helsinki: Valtion painatuskeskus Oy, 30-38.

Kansanen, P. 1996. Kasvatuksen eettinen luonne. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) *Kasvatuksen etiikka*. Helsinki: Oy Edita Ab, 13-19.

Kemppinen, Pertti. 1995. Syyllistämisestä kannustamiseen – tie menestykseen. Helsinki: Mediapaja Vernissa.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimusprosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy, 68-84.

Koski, P. 2000. Liikunta kansalaisaktiivisuutena. Teoksessa H. Itkonen, J. Heikkala, K. Ilmanen & P. Koski. *Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot*. Helsinki. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152, 40-55.

Kotkavirta, J. 2002. Miksi moraali pettää? Esitelmä, kirjoitettu versio. SLU, Urheilun eettiset haasteet. Helsinki 15.11.2002.

Kukkonen, J. 1990. Valmennus on kasvatusta. Teoksessa H. Itkonen & J. Westergård (toim.) *Lapsi ja nuori urheiluseurassa – virikkeitä ohjaajille ja valmentajille*. Turku: Sport-Offset. Julkaisija: Työväen Urheiluliitto, 59-64.

Laakso, L. & Telama, R. 1995. Liikunta ja urheilu lasten ja nuorten sosiaalis-eettisen kehityksen kasvuympäristönä. Teoksessa M. Korhonen, H. Lyytinen & P. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 275-288.

Lindfelt, M. 2001. Voiko tervettä sielua terveessä ruumiissa parantaa? Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2000. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 45-62.

Ljungqvist, A. 2001. Dopingsäännöt eettisenä ohjenuorana. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2000. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 35-44.

Loland, S. 2002. Fair Play in Sport. A moral norm system. London: Routledge.

Martens, E. 1996. Pienten askelten ja suurten askelten etiikka. Teoksessa P. Pitkänen (toim.) Kasvatuksen etiikka. Helsinki: Oy Edita Ab, 20-27.

Moilanen, P. & Rähkä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy, 44-67.

Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Painokaari Oy, 42-61.

Piaget, J. 1988. Lapsi maailmansa rakentajana. Kuusi esseitä lapsen kehityksestä. (suom.) Saara Palmgren. Juva: WSOY. Alkuperäisteokset: Six études se psychologie, Problèmes de psychologie génétique, Psychologie et épistémologie. 1964.

Piaget, Jean. 1983. *The Moral Judgement of the Child.* (kään.) Marjorie Gabain. Singapore: Richard Clay (S.E.Asia) Pte Ltd. Alkuperäisteos: *Le Jugement moral chez l' enfant.* 1932.

Puhakainen, J. 2001. *Lapsen aika. Puheenvuoro lasten liikunnasta ja urheilusta.* Helsinki: Like.

Puonti, P. 1999. *Kasvatus liikunnan avulla.* Teoksessa P. Miettinen (toim.) *Liikkuva lapsi ja nuori.* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 113-122.

Ranto, S. 1999. *Lasten ohjauksen periaatteet.* Teoksessa P. Miettinen (toim.) *Liikkuva lapsi ja nuori.* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 77-103.

Seppänen, P. 1985. *Doping – eettinen ongelma.* Teoksessa A.O. Arponen & O. Pekkanen (toim.) *Urheilun tulevaisuus.* Helsinki: Valtion painatuskeskus Oy, 71-76.

Suhonen, A. 2002. *Kirje Urheilijalle.* Helsinki: WSOY.

Telama, R. 1991. *Tarvitseeko urheilua ottaa vakavasti.* *Liikunta ja Tiede* (6) 6-10.

Telama, R. 1989. *Urheilu kasvatusympäristönä.* Teoksessa J. Juppi, T. Pyykkönen & R. Telama, (toim.) *Liikkuvat Lapset – lapset liikunnan harrastajina ja urheilijoina.* Helsinki: Valtion Painatuskeskus. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 114, 87-96.

Tirri, K. 1996. *Opettajan ammatillinen moraalit 1996.* Teoksessa P. Pitkänen (toim.) *Kasvatuksen etiikka.* Helsinki: Oy Edita Ab, 119-130.

Tutkintojen perusteet. 2001. *Ohjaaja- ja valmentajakoulutus 2000-2003.* SLU:n Julkaisusarja 1/01. Suomen Liikunta ja Urheilu ry: Osaamiskeskus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turunen, K. E. 1988. *Ihmisen kasvatus.* Jyväskylä: Gummerus Oy Kirjapaino.

Turunen, K. E. 1992. Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Unelma hyvästä urheilusta. Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset. Nuori Suomi ry. Suomen Liikunta ja Urheilu ry.

Veenkivi, L. 1998. Ihminen tehtävänä. Pohdiskelua kasvatuksesta. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Vikström, J. 2001. Lippu ja vihellyspilli. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen (toim.) Urheilun etiikka ja arki. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2000. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 27-34.

Westergård, J. 1990. Lapsen kehitys ja urheilu. Teoksessa H. Itkonen & J. Westergård (toim.) Lapsi ja nuori urheiluseurassa – virikkeitä ohjaajille ja valmentajille. Turku: Sport-Offset. Julkaisija: Työväen Urheiluliitto, 65-80.